

Gyárfás Ágnes

A Halotti Beszéd¹ szakrális szimbólumai

A HB hatszáz évi hallgatás után 1770-ben került újra napvilágra, s azóta könyvtárnyi irodalmat alkottak róla a nyelvészek, megihlette a költőket, de nehezen érthető módon a Halotti Szent Beszéd szakralitásával társadalmunk szakrális rendjének hivatott képviselői alig-alig foglalkoztak.

Tűnődtem az okokon, amelyek csak akkor képesek megjelenni, ha már alaposan ismerjük a mű tartalmát, s nemcsak nyelvemlékként értékeljük, hanem a magyar szakrális irodalom első alkotott műveként is elfogadjuk.

Azonban a HB nyelvemlék maradt és szakrális jelentőségét nem aknázták ki a magyar kereszténység tudatosítása, történetének elmélyítése érdekében sem. Egy írott mű, mely az egyház elő liturgiájának 1000 éves talapzatának vezéroszlopa nem került be a halotti szertartásrendbe, még frazeológiáival sem, s ha igen félreértetten, fogalomzavart támasztva.

Miután mondatelemző könyvem² befejeztem és két előadásra szóló dolgozatot is megírtam, fedeztem fel az egyház tartózkodó magatartásának okát, amely magából a tartalomból következik.

Foglaljuk össze pontokba:

- 1.) A HB bölcsellete (isa, pur, hamu) az ősi szellemi élet hatását tükrözi.
- 2.) A malasztban „eleve” teremtéstörténet megegyezik a mesék hol volt, hol nem volt eseménysorozatával.
- 3.) A bűnbeesés nem egyezik egyetlen bibliai forgatókönyvvel sem. A HB egy speciális, máshol fel nem lelhető változatot rögzít, Ádám feledékenysége okozta az emberi nem vesztét.
- 4.) Az ysa, az őslélek átlépheti a vermet és a túlvilágot „van jövője”.
- 5.) A sír körül állók, a keresztény hívek közvetlenül fordulhatnak teremtőjükhöz és „vímádkozhatnak” az elhunytért.

6.) Az elhunyt lelke a másik világon stációkon át jut el végcéljához, ahol „segítők” kísérik el „Urunk színe elé” mint a népmesékben.

Tehát, ha tartalmilag kimutathatóan a régi magyar szellemi élet felfogásán nyugszik a sírbeszéd, természetes, hogy szimbólumai is innen erednek. Ezek után természetes, hogy az egyház nem kívánta beiktatni a nemzeti kultúrkincset liturgiájába, mert ezáltal a régi magyar szellemi életet a kereszténység előzményének, a szellemi élet képviselőit pedig elődjeinek kellett volna elfogadni.

A magyar lélek képe a másvilágon

A magyar nép lélekképe

A lélek evilági és túlvilági sorsa a magyarok felfogásában nemzeti jelenség. A magyar ember lelke nem ismeri az individumot. Az ősök lelke születik újjá az újszülöttnél, s ez a lélek a halál után visszatér ősei közé, amint a HB írja azért, mert mindnyájan „őshöz járók vagyunk”. A kezdeti képről nem voltak írott emlékeink, mindössze a gólyamese hívta fel a figyelmet arra, hogy a születés és a vízimadár kapcsolatban van egymással. Azonkívül az a kép is erősen beivódott emlékeink sorába, ahogyan a gólya repül és a kéményen át egy kis batyut dob a házba. Ez a batyu a pólyába csomagolt kisbaba. Egyes vidékeken a kéményen át, másutt ablakon keresztül érkezik az újszülött, de mindenképpen gólya hozza.

A mai tudatvilágban úgy él, hogy magát a kisbabát hozza a gólya. A régiségben viszont a születés lényegét figyelembe vevő, finomabb megfogalmazás működött. Nimrud városa (Mezopotámia) palotájának falán Botta régész és társai hatalmas falfelületen repülő vízimadarakat találtak, akik a szájukban kerek batyukat cipeltek. A

¹ A továbbiakban HB

² A HB mondattana. MBE. Miskolc, 2009.

tudósok nem tudtak mit kezdeni ezzel a tartalommal, s nem is foglalkoztak azzal, mit ábrázol a relief. A kérdést egy egyiptomi monda oldotta meg, mely szerint a Napvárosban, Heliopoliszban, a templom előcsarnokában van az újjászületés helye, s a núbiai vízimadarak oda hordják az ősök *v a s c s o n t j a i t* kis batyukban, hogy itt várják ki újjászületésük pillanatát. Tehát a nimrudi relief azt a pillanatot ábrázolja, amikor a vízimadarak szállítják az ősök „vascsontjait” Heliopoliszba.³

A régiek azt a helyet, ahol az „ősök vascsontjai” kivárik az újjászületést DUAT-nak (tudat) nevezték, amely a SZÉP TEPE, a túlvilág kiemelt helye. A Szép Tepe közvetlen kapcsolatban áll a heliopoliszi templom tornácaival, mivel maga a templom égi eredetű. Innen indulnak el a megtestesülés felé az „ősök vascsontjai” és viszik az ősök elemi maradványait a megtestesülés felé. (Bauval i.m. 129. old.)⁴

Hogy miért emlegetnek vascsontot, azt egy pszichológus fejtette meg, amikor egyik előadás után a folyosón megmondta, hogy a vér képezi a szervezetben a legtöbb vasat, ezért nevezték vascsontnak a batyu tartalmát, mert valójában az ősök vérét, az éltető testnedvet vitték kis batyuban a csőrükben a vízimadarak.⁵

Az egyiptomi és mezopotámiai eredetű golyámese hazánkban tovább élt és még ma is tartja magát az a hiedelem a magyar nép széles rétegeiben, hogy az ősök lelke testesül meg egy-egy újszülöttnél. Ezért gyakori a kérdés, a gyerekek külső és belső tulajdonságait elemezve, hogy „kire ütött ez a gyerek”. Itt apjára, anyjára, de leginkább valamelyik felmenőjére gondolnak az emberek. Ez a különös nyelvhasználat, az ütés nagyon ősi eredetű. Jelentősége az érintés szakralitásában rejlik. Ipi-apacs, te vagy a fogó, mondják játék közben, s akit megérintenek, ha látják őket mások, ha nem felvállalja, hogy most már ő a fogó, mert *m e g é r i n t e t t é k*, meglegyintették, enyhén ráütöttek. A régi mezopotámiai nyelvben a patesziket vagyis Isten földi helyetteseit azért fogadták el szakrális személyiségnek,

mert ENLIL-LÁL vagyis Enlilre ütöttek, hozzá hasonlatosak. (Tur-an 145-146. old.)⁶

Népünknek a lélek túlvilági útjáról szinte látványos, reálisnak ható képzelete volt. Ezekről mesében emlékezett meg. A Mirkó Királyfi című mesében például hét stáción kellett keresztül mennie a főhősnek, ahol látta, hogyan vezekelnek a megholtak elkövetett bűneikért. Legfőbb bűnnek úgy tűnik, a kapzsiságot tartották, mert ennek különböző változatait mutatta be a mese. Például a gazdag ember, aki még magától is sajnálta az ételt, evett, ivott, de állandóan majd meghalt az éhségtől. A gazdasszony, aki vizet tett a tejbe, persze kapzsiságból, kiskanállal meregette a forrásból a tejet, de az egyre előbukott a habok közül. (II. köt.)⁷

Egy nagyon régi népmese, a Tündér Erzsébet című főszereplője egy sánta harkály, aki sánta, vagyis szanta, vagyis szent és ismeri a túlvilág felé vezető *n y í l á s t*, ahol a lelket át tudja vinni Tündér Erzsébet birodalmába a Fekete Gyász országába, Johara városába. Ide öregen ér az ember, de aki életében igaz szerelemmel szerette a párját, az képes az életadó víztől megfiatalodni. Tehát a jók, a szerelemmel szeretni tudó emberek fiatalon, boldogan élnek abban a másik világban, amelyet a magyar nép képzelete teremtett. (135-150. old.)⁸

Már itt megjegyzem, hogy népünk tudatában a szerelem a legmagasabb rendű érzélem és a mesék tízezrei tanúskodnak arról, hogy a szerelem az az érzélem, amely a férfihősöket a Világfán történő különböző próbatételek során képes átsegíteni és továbbjuttatni.

Mind a Tündér Erzsébet, mind az egyik legismertebb népmesénk az Árgyilus királyfi végső mondanivalójában elismeri, hogy az igaz szerelem csak a másik világban képes érvényt szerezni. A földi világ arra való, hogy keressük az igazi felé vezető utat és álljuk ki a hétpróbát.

Árgyilus királyfi jósága jutalmául megvédte a selyemrét aranyalmafájának termését, vagyis az Aranykor ősemlékét az öreg király számára, de a banya beavatkozása miatt elvesztette szíve szép

³ Gyárfás Ágnes: A szakrális nyelv elemei. Ősi Gyökér 2008. 36. 1. 47-56. old.

⁴ BAUVAL, Robert: A titkos kamra. Alexandra K. 1998.

⁵ Dr. Szőnyi Magda pszichológus szíves közlése, melyet ezúttal is hálással megköszönök.

⁶ Gyárfás Ágnes: TUR-ÁN népének nyelvén. Miskolc, MBE kiadó 2004.

⁷ Benedek Elek: Magyar mese és mondavilág I-III. köt. 1956.

⁸ A sánta harkály. Magyar népmesék és népballadák a Kárpát-medence területéről. Összeáll.: Gyárfás Ágnes. MBE Miskolc, 2009.

szerelmét, Tündér szép Ilonáját, akit aztán egész életében keresett. Sokszor már ott tartott, hogy találkoznak, de varázslatok miatt elaludta a lehetőséget. Elsuhanó szerelme szavait követve kutatta a Fekete Várost, a Változó Helyet, míg végül varázstárgyak segítségével eljutott oda. A mese leírja, milyen a Változó Hely, a másik világ, amely eszményi szép vidék és csodás város, ahol mindenhol s z ó l a m u z s i k a . Ekkor értettem meg, miért nevezte AN teremtmény az élő fiát Éneklő Léleknek, ÉN LIL-nek a mezopotámiai pecsét-hengereken. A magyarok különleges vonzalma a zenéhez, tánchoz a túlvilágot is a zene székelyévé tette.⁹

Ugyanezt olvashatjuk a Molnár Ferkó című népmesében, ahol a hős megjárta a túlvilágot és a végén „hazatérve” a szerelméért, az öreg király leányáért nagy csodatételeket kell végrehajtania, például 12 regiment rezesbandát előállítani, akik úgy muzsikálnak, „hogy zengjen belé az égboltozat, és táncra perdüljenek a csillagok”. (25-33. old.)¹⁰

A magyar népmesegyűjtemények a csali mesék és a történeti mondamesék kivételével szinte mindahány terepe a túlvilág, s a felé vezető út dimenzionális eseményekben gazdag. Az itthon maradtak vagy az útközben felbukkanó segítők varázsszavakkal, varázserejű tárgyakkal támogatják a próbatévő ifjút. Segítő bárki lehet, kis egér, oroszlán, vén banya, öregember a föld alatti barlangban, griff anyó vagy a keresztapa.

A magyar nép lélekképe a Halotti Beszédben

Miután életem során ezer számra hallott és olvasott népmesék sora meggyőzött arról, hogy az úgynevezett tündérmesék egy másik világban, sok esetben több dimenzionális helyen (Kígyó Darvitéz és Tatárvitéz) játszódnak le, nem volt nehéz észrevenni ugyanezt a Halotti Beszédben.¹¹ Már az első két mondat meggyőzött arról, hogy a római katolikus liturgia keretében a mesék ismert lélek-útja tárul fel. A mű kiemelkedő jellegzetessége, hogy bölceleti megközelítéssel indít, meghatá-

rozza, hogy mi az ember: Isa, pur és hamu. Néprajzi tanulmányok tömege szól népünk hármass lélekképéről, s a HB e kutatásokat megerősíti.

Idézett könyvemben mondattani elemzéssel bizonyítottam be, hogy az Isa főnév. Ki az aki nem múlhatja ez vermet? erre a választ a HB megadja: ISA és NEM EGY EMBER. Az Isa tehát az az isteni lélek, amely a magyarok szerint nem kerül a „pucul fezébe”. Hová kerül tehát. Az ISA, MIND ŐSHÖZ JÁRÓ, tehát felkerül őshöz, teremtményéhez, akitől ered, akire ütött, mert hiszen, saját képére teremtette az „őse”, az ISA, vagyis Isten.¹² Ezért vagyunk valamennyien hasonlatosak hozzá, és ezért nem kerülünk a pokol legmélyére. Könyvemet valójában azért írtam, mert fel szerettem volna hívni a magyarok figyelmét a filológiai pontosság törvényére. Nem lehet szóbeli elemzést végezni mondattani, logikai elemző munka nélkül, mert a logikai úton kikutatott értelem kell, hogy szóbeli elemző munkánk alapja legyen. A mondattani elemzés elkerülése miatt hamis kép tárult a magyar tanuló ifjúság és művelt ember szeme elé a HB tartalmáról. Elhitték, hogy az ISA bizonyító szó, hogy toldalék szó és jelentése jelentéktelenség, ime vagy bizony, bizony. Holott a magyar lélek képének legfontosabb eleme az isteni lélek fogalma van az ISA szóval leírva.

Az ember második összetevője a p u r az életető lélek, amely szentséget, tisztaságot fejez ki. Ez egy ősi mezopotámiai szó, a máig emlegetett Sir Pur Laki városnévben (Lagas) megőrizte eredeti gyökuszavát. A városnév jelentése: tiszta, szent, lakosok helye. Az orvosi nyelvben, s a tisztítással, purgálással kapcsolatos eljárásokban ma is megtalálható. A franciák ugyancsak tiszta, szent jelzőként használják, s a régi szanszkritben, a szent szkribában, ahogy Körösi Csoma Sándor mondta szent, tiszta a jelentése. Ez a pur szokott eltávozni, amikor leáll a szív működés. Az ISA bizonyos betegségekben félrevonul, vagy működés-képtelenné válik a gonosz hatása alatt. Mondani-valómnak ezzel a részével, mivel nem vagyok képesített pszichológus soha nem fogok foglalkozni, a néprajzosok pedig nem értették pontosan, mit tudtak a magyar gyógyítók.

⁹ Gersei Albert: Árgirus históriája. Szerk., előszó, jegyz. Nagy Péter. Szépirodalmi kiad. Bp., 1981.

¹⁰ Sánta harkály i.m.

¹¹ Lükő Gábor: A magyar lélek képe. Bp., 1943.

¹² Rőczei György: Az ősi magyar kettős lélekhit emléke a HB-ben 149-156. old. másolat. Köszönöm a szíves közlést Schmuck Máriának és Varga Endrének.

Harmadik összetevője az embernek a /h/a m u . Ez a léleknek és magának az embernek kézzel fogható volta. A és MU a lényeges elem, a H hang a hehegés, a lélekzetvétel hangja, pontosan az, amikor szájba lélekezéssel élesztenek újjá. A és MU a víz és a fény, amiből a világ létrejött, s amelyből, szerves egységben mi is vagyunk. Erről bőven írtam a Vizek könyvében.¹³

Az emberi jelenség összetevője tehát az Isteni lélek, az ISA, a szent, tiszta éltető lélek, a PUR és anyagi vonatkozásban VÍZ és FÉNY. Krisztusban több volt a fény, ezért tudott a vízen járni.

A HB latin változata nem foglalkozik a tereméssel, de a magyar szellemiség mindig itt kezd, a hol volt, hol nem volt teremtői pillanatnál. MENNYEI MILOSZTBAN teremtette ELEVE Ádámot és neki adta a Paradicsomot lakhelyül. Az eleve szó hármas értelmű. Jelenti Istent magát, jelenti a helyet és időt amidőn a teremtés lezajlott. Az eleve szavunk maga az Őselv, a teremtő, a teremtő művelet, a hely, az idő és a teremtés célja.

Mennyei milosztban teremtették Ádámot. A Czuczor-Fogarasi szótár segítségével mutattam ki a m a l a s z t szónak a malommal, (mal) és az isten egyik ősgyökével (AS) való kapcsolatát.¹⁴ A teremtés malma több népművészeti ornamentikában is kimutatható¹⁵, de a magyar rovásírás a Ty X és eGy X betűje világosan bizonyítja a teremtés malomszerű mozzanatát, amely az írásunkban, mint a szakralitás kódrendszerében lelhető fel. A római katolikus liturgiából törölték a malaszt szót, helyette a k e g y e l e m szerepel az Üdvözlégység Mária kezdetű Rózsafűzér imádságban is. A két szó egymásnak nem szinonimája. Más a malaszt, amely a teremtés mozzanatát rejt magában, és más a kegyelem, amely a megbocsájtás szava.¹⁶ A mennyei malaszt, Isten teremtő malma fogalomkör a Molnár Ferkó mesében tetten érhető, s még az a kozmikus állapot is előbukkan, amikor még nem a Kis Göncöl rúdjának vége, hanem a

¹³ Gyárfás Ágnes: Vizek könyve I - II. köt. Miskolc, MBE. 2006 - 2008.

¹⁴ Czuczor Gergely - Fogarasi János: A magyar nyelv szótára I - XII. MTA. Bp., 1862. Újabb kiad. MBE Miskolc, 2002-

¹⁵ Gyárfás Ágnes: A Miskolci Kelengyészláda szakrális mondanivalója. Kézirat. 2009.

¹⁶ A kegyelem szó egyik képződményével találkoztam egy edelényi beszélgetés kapcsán, amikor T. A-né idős asszony elmesélte meddősége történetét. A férjének magömlése volt, s ő ezt „kegyeltje” néven emlegette.

Sárkány csillagkép Alfa Draconisa volt a Világ-mindenség pólusa.

A HB emberteremtése egyedi felfogású. A Mózes I Könyve 1. fejezetében szereplő változattól is különbözik és a Mózes I. Könyve 2-3 fejezetében leírtakkal sem azonosítható. Az első könyv a mezopotámiai pecséthengerek szövegét rögzítette, miszerint Isten asszonyt és férfit teremtett a maga képére és odaadta nekik az egész világot és semmiféle tiltást nem mondott volt. Az I. Mózes 2-3 levélben pedig Isten Ádám oldalbordájából teremtette Évát, s a Paradicsomban tiltott fákat helyezett el, ezek gyümölcsét az asszony, a kígyó és végül maga Ádám is megérintette, megízlelte, s kiűzettek az Édenből. Bűnt követtek el, Bűnösök lettek. Ádám csak Éva unszolására evett a gyümölcsből, tehát szinte vétlen a történet beállítása alapján.

A HB bűnbeesése eltér ezektől a történetektől. Éváról nem esik szó, a kígyó sem szerepel. Egyedül Ádám él a Paradicsomban, s bár hallotta Isten szavát, elfelejtette (f e l e d e v e) és evett a tiltott gyümölcsből. Isten megharaguvék és a munkás világba vetette Ádámot, ahol Ő a halálnak és pokolnak f e z e lett. A feze (fesse, la) francia szó és ülepet, feneket jelent. Sőt, a gyümölcsben Ádám halált evett mind magának, mind ő nemének, fajának. Ez a történet bár nem egyezik a Bibliában leírtakkal, végső kicsengésében a lényegét, a bűnbeesést mondja el az I. Mózes 2-3 fejezet alapján. Bűnös voltunkat vetíti elénk, amely Ádámmal együtt a pokol fenekére utasít.

Ezen a ponton azonban a szövegben paradigmaváltás történik. A temetést végző pap megkérdezi, kik is azok, akik Ádám maradékai, s válaszol is rá, mi vagyunk. S kik is vagyunk mi? ISÁK vagyunk, Isten élő lelke vagyunk, és az ISA az, amely múlhatja a vermet, amely kikerülheti a pokol mélységét, s hogy ez így legyen vimádni kell teremtő Istenünk kegyelmét, hogy irgalmazzon (iorgossun), a kegy ügyét gyakorolja (kegygigen) és bocsássa mind ő bűnét. Ez megint a római keresztény liturgia szövege lenne, ha nem szerepelne benne a v i m á d n i szó. Ez azonban végig szerepel a HB-ben. A TESZ szerint az imád szó (vimad) „az ősi pogány kori szellemi élet szava”.¹⁷

¹⁷ TESZ Magyar nyelv történeti etimológiai szótára. I - IV. köt. Szerk.: Benkő Loránd. Bp., MTA kiad. 1967-1984.

A vimad szó a pogány imádás az imával való áldás adás tényét foglalja össze. Több összevont, gyöktömörítés is van a HB-ben. Eddig is feltűnt, gondolom a malaszt = Isten malma, a feledeve = felede és eve, a kegiggen = a kegy ügyét gyakorolja, a iorgossun = jó ragozzon, vagyis a jó dolgokat gyarapítsa, most az imád = vimad szó oldható fel az imával áld fogalomban és szóképben. Ezek azok az ősi nyomok, amelyek a mezopotámiai gyökszavak képjel írásos szövegében is felfedezhetők. (3-41. old.)¹⁸

A HB második részében a vimadas gyakorlata következik négy stációban

I. A sír körül állók közössége vimádja a Teremtőt, hogy „iorgossun” ő neki és „kegiggen” és „bulscassa meg mend ő bűnét”. Tehát azok, akik isák és mind őshöz járók, elsőként, közvetlenül fordulnak Teremtőjükhöz a jóságért, a kegyelem ügyéért és a bűnbocsánatért. Mivel alkalmuk, módjuk és joguk van ahhoz, hogy közvetlenül kérjék a Teremtőt, már utal arra, hogy a következőkben figyeljünk a történésekre.

II. A halott lelke elkerül egy szép színtérre, ahol szent achschin maria uralkodik angyalkák körében, és michael arkangyal szolgál neki és várja l ó v a l a megérkező lelket. Ritka, mondhatnám soha sem látott jelenet ez, ahol a Boldogasszony Mihály arkangyallal együtt vimad és angyalkák veszik őket körül. A szkíta népek ló-tisztelete, lovas volta és a Kárpát-medencei lovas temetkezések emlékei alapján véljük e jelenet teljesen turanoid hátterét és indíttatását. Megjegyezzük, hogy ez a jelenet nem szerepel a latin verzióban. Ady Endrénél látom Mihály arkangyal lovas voltának igazolását, aki Párisban járt az ősz című versében konkrétan beszél Szent Mihály lováról. A protestáns Ady lelkében nemzeti őskép gyanánt kelt életre a lovas szent képzete. Máriát szent asszonynak nevezi a HB, s ezt az elnevezést a passiójátékokból kölcsönözte a szerzetes író. A kora középkori passiójátékok sztereotípiája a „három szent asszony”, akik Húsvét reggelén a sírnál megtapasztalták a feltámadás csodáját. Az

angyalkák (angelcu) a mennyei asszony körül röpködve felidéztek a „Fekete városban, a Változó Helyen” élő Tündér Szép Ilona jelenségét, tündér komornái társaságában.

III. A harmadik stációban „szent peter ur” várja a lelket, őt kell vimadni. Szent Péternek adatott hatalom oldani és kötni, s azért kell őt vimadni vagyis imával áldani, hogy „ovga mend w bunet” (oldja mind ő bűnét). Szent Péter a Bibliában a leggyakrabban szereplő apostol, a magyar népköltészetben pedig azokban a mesékben, amelyek Jézus Urunk földi útjáról szólnak, mindig Ő szerepel. Elmondhatjuk, magyar népmesei hős szerepkört kapott a két évezred alatt, Krisztus születésétől. A keresztyénségben Szent Péterre ruházta a magyar nép azt a táltosi, igrici, látói, regölös „munkakört” amely a túlsó világban a bűnököt feloldja. Az oldás és kötés az egyik leginkább körülírt, ismert, ősi lélekápoló tevékenység. Ipolyi Arnold Magyar Mythológiájában fél kötetet szentelt az oldásnak és kötésnek. Szent Péter apostol magyarországi nagy népszerűsége okán írtam le azt a hipotézisemet, amely a magyarországi apostoli királyságra és annak konkrétan az apostolára vonatkozik. Köztudott, alkotmányos tény, hogy a magyar király a pápáival hasonló jogokkal rendelkezett: püspököt nevezhetett ki, megvétőzhatta a pápaválasztást, stb. Az apostoli királyság fogalma apostolhoz kötődik, de ez az apostol a magyar történelemben, vallásos liturgiában, akár a Bibliában is, soha nem volt nevesítve. Feltételezésem, hogy a népi hőssé nőtt Péter volt az, aki által országunk apostoli címet kapott, mert őt fogadta szívébe a magyar nép oly mértékben, hogy népmeséiben is szerepet adott neki.

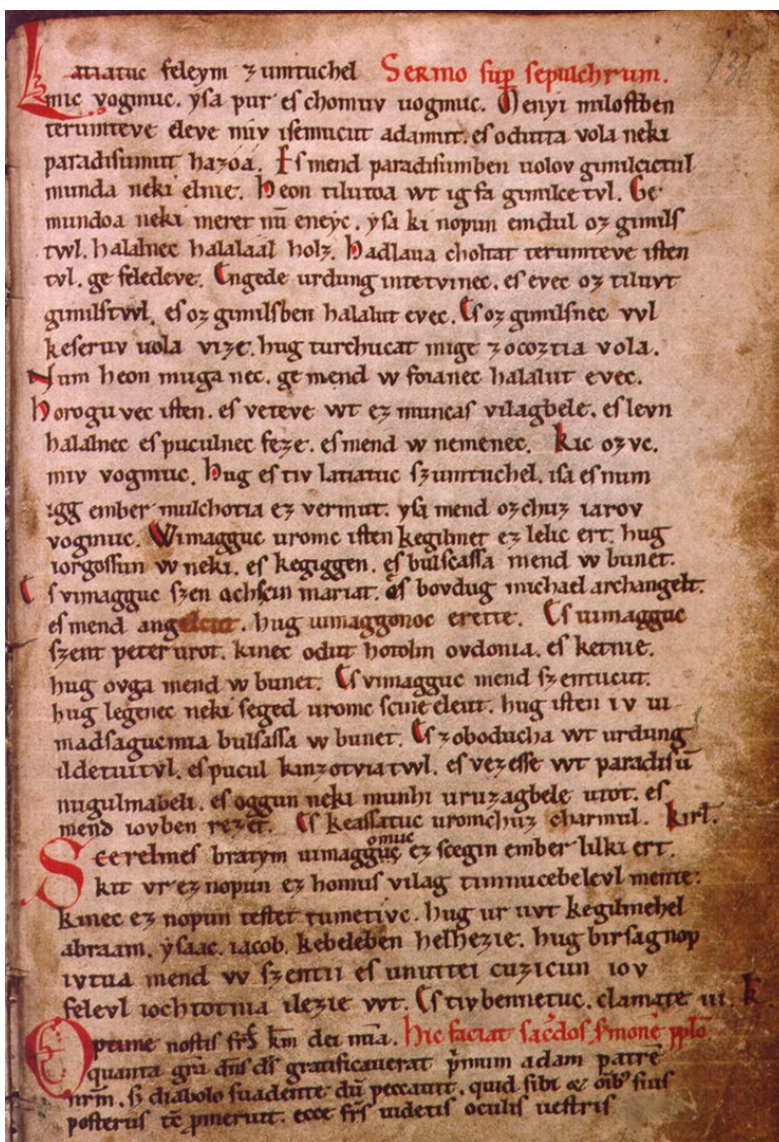
IV. A végső stáció a Mindenszentek előkészítő világa, akik előkészítették a lelket ahhoz, hogy megjelenhessen „uromc scine eleut” (urunk színe előtt) és a Mindenszentek, mint s e g é - d e k felkészítik őt a megjelenéshez és folytatják az imádkozást, a vimadast. A Mindenszentek révén kapcsolódott e fogalomhoz egy másik szó, az u n u t t e i . Ugyanis a 19. mondatban a szenteket együtt emlegette a HB az unuttekkel. Felfogásunk szerint a történelmi kor elején az ősi hitvilágban az ősök lelkei, a megszentült állapotban élő másvilági magyarok unuttek voltak, vagyis egy úton járó, egy Tejúton járó ősök, akik mind-mind

¹⁸ Labat, René: Manuel d'épigraphie Akkadienne. Paris. Imprimerie Nationale 1948.

a Mindenttermő fa tejmagvaiból, egy Világfáról származtak. A Mindenszentek a római katolikus liturgiában nem eléggé körülhatárolt kategória. Könyvemben így foglaltam össze a fogalomkört: „A Mindenszentek, a segítők, a legrégebb lélek-kísérők, akik az első églakók és így Isten teremtő művének tanúi voltak. Hogy hány mártírban, szentben, hősből öltöttek későbbi testet, ki tudja. A tudatunk befogadja az újat, mélytudatunk azonban kitörölhetetlenül őrzi a régit. A mai magyarság Halottak napja táján kimegy a temetőbe és szeretteiért, és a hajdan volt Mindenszentekért gyertyát gyújt, így áldoz akaratlanul is ősei, isái emlékének. Mélytudatunkban megférnek a mártírok, vértanúk mellett a nemzeti hősök, elődök, szent királyok és királykisasszonyok, visszafelé az időben sok-sok generáción át”. (51-52. old.)

A s e g í t ő a legközismertebb népmesei fogalom, aki lehet barát, lehet oroslán, róka vagy egerke, de leginkább táltos paripa. A keresztyénségben még nevet sem változtatott megmaradt segítőknek urunk színe előtt, aki eljuttatja a lelket a Paradicsom nyugalmaiba.

A HB utolsó mondata a Könyörgés, amely a szent beszéd szövegének lényegi összefoglalása is egyben. Egy nagyszerűen felépített szónoklat olvasói lehetünk, amely egyaránt tükrözi a római keresztyénség 1190-es években elfogadott liturgiáját és magyarországi gyakorlatát. Ebből nem hiányzik a régi mezopotámiai pecséthengerek himnuszainak világképe és kiemelkedik belőle a magyar hitvilág túlvilági képe, amely népmeséink, szokásaink, népi vallásosságunk máig élő emléktárává avatja legősibb összefüggő nyelvemlékünket.

A Halotti Beszéd a Pray-kódexből

Függelék

A HB ismertetése

A Halotti Beszéd¹⁹ a legrégebb összefüggő magyar nyelvű szövegünk. Értékes, mert magyar és azért is, mert a lélekkel foglalkozik. A magyarság számára legfontosabb a lélek ügye, és a Világmindenségben kijelölt feladata a lélekkel való törődés.

A Halotti Beszéd a Pray-kódex 154. lapján olvasható. A XII. század utolsó évtizedében írhatták (1191-95 táján). A kódex egy latin nyelvű egyházi könyv (sacramentarium), melyet kiegészít a negyedik rész, amely tartalmazza a legrégebb magyar történeti forrást, a Pozsonyi Évkönyvet 997-1187, illetve más kéz által írva 1210-ig.

A hetedik rész utolsó előtti fejezete a *Halotti Beszéd és Könyörgés*.

A könyv törzsszövegét három kéz írta, de több kéz írása is felfedezhető benne.²⁰

A HB-nek valójában latin címe van:

Sermo super supelchrum = beszéd a sír felett.

Adatai: 32 sorból áll, tartalma papi búcsúztató és ima. A HB 26 sorában 227 szó, a Könyörgés 6 sorában 47 szó van. Összesen 274.

274 nap a magzat méhen belüli érési ideje. A számok fontos dolgokban való összetalálkozása szakrális erőteret indít el, mert az élet és a halál dolgában, a magyarságra döntő feladat hárul.

Mondatainak száma 18, plusz kettő a Könyörgés.

A kódexet a HB-el 1770-ben Pray György ismertette, s róla nevezték el a könyvet. Egyik művében néhány soros szemelvényt is közölt belőle. (249 lapból álló mű)²¹

Teljes terjedelmében először Sajnovics János publikálta 1770-ben és Nagyszombatban adta ki, Faludi Ferenc olvasatával.²²

Ismertek Pais Dezső, Mészöly Gedeon, E. Abaffy Erzsébet olvasatai, de több költő is leírta,

sőt önálló költemények születtek a HB címe alatt.²³

A Pray-kódexet 1813-tól a nemzet könyvtárában őrzik (ma Országos Széchenyi Könyvtár), a kéziratári részlegben. 2009 novemberétől egy szép, kéziratokból álló anyag kiállításán újra megtekinthettük, sőt a lépcsőtérben hatalmas nagytáson olvashattuk is. Régi jelzete: Quart. Hung. 387. Új jelzete: MNy1.

Mi elfogadjuk a nyelvészek kitűnő olvasatát. Nem nyelvi, hanem értelmi szempontból olvastuk el újra, s elemeztük kérdve kifejtő módon mondat-tanilag. Azért tartjuk fontosnak ezt az elemző módszert, mert a mondattani elemzés kérdései rávezetnek a pontos szófaji megfeleltetésekre is.

Mondattani elemző munkánk el nem titkolt célja a lélektudományos elmélyülés. Pray György Szent Erzsébettel és akkor még Boldog Margittal foglalkozott és az Ő szellemük áhítatában közölt pár sort a műben a HB-ből. Mi is Árpád-házi Szent Erzsébet áldott életének és szentségének tanulmányozása során készültünk fel arra, hogy a HB lélekútján részt vehessünk. Lelki zarándoklatnak tekintjük az elemzést, mert testünkkel egyszerre csak egy út járható, de a lélek képes többet is végigjárni egyszerre.

Kis szimbólumtár

A
anyai és atyai ősgyök, a nyelvben később a *v í z z e l* azonosult (L 578)²⁴. Az α és az Ω , a kezdet és a vég két betűszimbóluma eredeti őské-pünk. A magyar nyelvben ez az őské-p névelő formában él és mozgósítja nyelvünk szakrális elemeit.

IS

a teremtőnek a turáni régi nyelvben többféle alapgyöke volt, az A-tól az IS-en, az IGÉ-n át az SZ-ig (rovásírás SZ betűje: **I** azonos a mezopotámiai AS, AZ, IS, IZ, IL, ÉL gyökének formavilágával: **I**).

¹⁹ Továbbiakban HB

²⁰ A Boldva folyó melletti Boldva község (Borsod m.) monostorában írták Bencés rendi szerzetesek

²¹ Vita S. Elisabethal vidual nec non B. Margaritae virginis

²² Magyar nyelvemlékek i.m.

²³ Ismertebbek a Kosztolányi Dezsőé és a Márai Sándoré

²⁴ L = Labat szótárt jelöli. A szám a gyök szótári száma

SZEM, LÁT

a fény felfogását szolgálják. A Harmadik Szem, az Aranykorban még működő érzékszervünk Istennel kommunikált. A révülés során újra képes működésbe lépni.

PUR

tiszta, szent, melyet a népi képzelet kis parfümszóró fújtatóval jelképez (Kissikátori templom) mivel az éltető, elevenítő lélekkel azonosította.

MAL, MALASZT

a teremtés malma, mely e l e v e működik, melynek nincsen köve, mégis lisztet jár.

PARADICSOM

minden gyümölcs ősképe a pomme d'orange, a paradicsom alma, melyből az édeni kert a Paradicsom-mal tudatosult, a gyümölcs az almával.

HÁZ

ház, haza egységes szimbólumrendszer része. A HB-ben egyértelmű, hogy életteret és lakhelyet kapott Ádám Istentől „hazoa”. A ház szent élettereket fejez ki: otthont, hazát, egyházat, ezeket Isten jelölte ki Ádámnak és maradékainak.

GYÜMÖLCS

az élőfa jó gyümölcse táplálék. Gyümölcshez, sarjhozó plántákhoz vezet vissza a sok ősi családnév viselőinek eredetét (MAG, MOG, MOK, SOM, SZIL, TIL, ALM, stb.). Innen ered a Mindenttermő fa tejmagvainak képzete, amelyek leperegnek a fáról és tündérek születnek belőlük. A gyümölcsből, virágból való születés mélytudati megnyilatkozása, amely népművészetünkben tulipánvilágot teremtett, az Istenanyát pedig a gyümölcsoltás szent műveletére hatalmazta fel.

ÉL

IL, EL, ÉL a teremtő egyik ősgyöke. Jézus Krisztus azon a turáni nyelvjáráson beszélt, amelyben így nevezték élő Istenüket.

Egyben az élet alapgyöke. A magyarság tudatában az élet szentség, melyet egyenesen teremtőjével azonosít. Ez az összefonódó szakrális szimbólum egy rendszer, mely a sors minden svédcsavarja ellenében őséhez, teremtőjéhez, ÉLŐ Istenéhez vezet vissza a magyar embert. Ez az őskép ezerjófű lehetne a sebzett lélekre és az egyetemes nemzeti depresszió ellen is hatásos gyógyír az elárvult reményvesztett embereknek.

TILT

az élet negatív oldala. A kender tilolása is ütő, verő mozdulattal jár. A tilos szó mindenkiben a személyes sértés érzetét kelti. Az IL, az élet két T közé került: tūr és taszít. Az elnyomás, a despotizmus szava ez, mert T betűi soha nem szólnak a támogatásról.

A mi világunkban most Mózes I könyve, 1: 23-26-ot kellene naponta felolvasni minden reggel TV-ben, rádióban, ahol írva van, hogy Isten odaadta az emberpárnak az egész világot és ennek minden fáját és termését és nem tiltott semmit. A tiltás egy későbbi, történelmi esemény eredménye és nem a mezopotámiai őstáblákról került be az Ószövetségbe.

HALÁL

a halálnak halála nyelvi toposz, melynek szimbolikus értelme csak akkor bontakozik ki, ha az ellenpárját is elmondjuk: világnak virága (Ómagyar Mária-siralom).

Az egyik a halállal a halálba visz, a másik a világgal (fény) a virágok közé, az életbe, az öröklétbe.

MUNKA

a régi mezopotámiai nyelvben a m u n gyök jótett jelent (L 95) a k a pedig kaput. Aki munkálkodik, átlépte a jótettek kapuját és áldást jelent a környezetének.

A munkálkodás, alkotói folyamat. Ez soha nem melő, hanem a kopjafát faragó ember ősképével azonosul.

POKOLNAK FEZE²⁵

a pokol feneke, legmélye, mint ma a béka feneke, ahonnan mélyebbre már nem lehet süllyedni. Általában a leromlott életnívót jellemzik vele.

ŐS

US (L 211) a férfiős. A mezopotámiai US gyök egyben a férfiaság alapgyöke is (GISZ = férfi nemi szerv). Képjele is jellemző:

Az Ős szó társa a (h)ős, a hehezett 'h' az ős előtt a lélekkel teremtés, az átlekkesítés hangja. A hős Isten által kiszemelt, átlekkesített, emelkedett szellemű ember.

VIMAD, imád

imával áld. A HB értékrendjének legárulkodóbb szava. A finnugor szemléletű TESZ is elfogadta, hogy népünk „pogánykori szellemi életének” sza-

²⁵ la fesse = fenék, ülep ejtsd fez, fesz

va. Hatszor fordul elő a vimad szó, mint ige, és egyszer az imádság, mint főnév. Tehát 1190 táján a magyarság áhítatában *i m á v a l á l d o t t* és ismerte az *i m á d s á g*, mint főnév fogalmát. Az imád szó használatát az egyház Isten imádására korlátozta, ezzel szemben a HB-ben imával áldották a teremtő Istent, Szent Máriát, az angyalokat, Mihály Arkangyalt, Szent Péter Urat, a Minden szenteket, és végül Urunk Istenünket még egyszer. Ez mutatja, hogy egy körutat járt be a lélek.

A magyarság lelkéből kitörölhetetlen az *i m á d* szónak köznapi használata. A kedves, szép és szeretett dolgokat imádjuk.

KEGY

egy, égi

KEGIGGEN

kegy ügyét gyakorolja, vagyis égi dolgot műveljen. A kegy, a kegyelem égi fogalmak, Isten tudja a kegy ügyét gyakorolni és a Magyar Szent Koronán az egyik kristálykő, a krizofráz révén a király is, mint jó tulajdonságot köteles a kegy ügyét gyakorolni. Ehhez megkapta az isteni mintát.²⁶

Mára a nyelv már nem ismeri a kegy ügyét, ma már csak kegyelmezni tudunk. Nagyon nagy a különbség. A kegyelemben bűnöst tudnak felmenteni, a kegy ügye a jókra is vonatkozik. Ahogy lelkünkől kikopott az égi világ átélésének öröme, úgy kopott ki a nyelvből az égi minőséget idéző szókinés.

A szakrális szférába tartozik a „kegyelmi állapot” toposz, amely emlékeztet bűnös voltunkra, mely egy kiváltságos pillanatban feloldhatóvá vált.

JORGOSSON

ragozza, szaporítsa a jót. Ma is a ragoz szóval fejezik ki a köznyelvben az elburjánzott cselekvéseket vagy szóáradatot.

SZENT ASSZONY MÁRIA

a Három Szent Asszony egyike. Nekik jelent meg Húsvét hajnalán a feltámadott Krisztus.

MICHAEL arkangyal

Szent Mihály és lova, a Boldogasszony szent lovásza, aki a lóval temetett magyar vitézeket várta a Másvilágon.

SZENT PETER UR

magyar nyelvi szövegekörnyezetben Szent Péter

nem más, mint nemzetes magyar úr, kinek adatott hatalom „oldania és kötnie”.

Jézus első apostola, az Újszövetségben Jézussal a leggyakrabban eszmecserét váltó tanítvány. A magyar népmesék rendszeres szereplője, az oldás és kötés táltosi művének ura. A HB leírásában Szent Péter Úr a földön élő magyar táltosok égi mintája.

MINDENSZENTEK

Bod Péter szerint Szűz Mária segítői, és a jóság gyakorlásában munkatársai. Mindszent napján kimutatható a magyar nép mélytudatának közös, nemzeti alapja: „mind őshöz járók vagyunk”. A Mindszentek alatt szentek, mártírok, unuttak, nagy királyok, hősök, királykisasszonyok, családi büszkeségek, minden megnyilvánult emberi érték életre kelt. Ilyenkor a nép nem lelkesedik, de lelki életet él, kimegy a temetőbe és ősére, Istenére gondol.

LEGYENEK NEKI SEGÍTŐK URUNK SZÍNE ELŐTT

a mondat egységes igényt fejez ki. Segítő kell az embernek az égből Urunk színe előtt és a földön a mindennapi életben. A népmesék állandó szereplője a *s e g í t ő*, kölesmagtól egéren át a táltos lóig. Gilgamesznak nem volt segítője, megbukott a próbatételek sorozatán. Fehérlófiának voltak segítői, szerencsésen megjárta a másik világot, megtalálta a szerelmet és a boldogságot. A *s e g í t ő* szimbolikája kell legyen az új magyar fejlődés-lélektani tankönyvek egyik főfejezete.

Figyeljük meg a szóhasználatot: nem közbenjáró, hanem *s e g í t ő !*)

SZENTJEI

Isten környezetében élő lelkek

UNUTTEJI

egy Tejúton járók, egy anyatejen felnőttek. A kereszténység előtti magyar szellemi élet égi hősei és ősei.

LEL

l é l e k, *l e l i k*. A lelik végén az *i k* képző olyan, mint az *ikes* igerag. Olyan mintha a főnév (*l é l*) cselekvővé válna: élne, lebegne, hatna.

Ezért a *l e l i k é r t* vimádnak a sírt körülvevő gyászolókat, s ez a lelik járja végig a vimadás stációit, Urunk Istentől elindulva, Urunk színe elé érve.

²⁶ Füsüs János: Királytükör. 1626. Bártfa

Czeplédi Katalin

Gyárfás Ágnes *A Halotti Beszéd mondattana c. könyvéről*

Hosszú időre ad erőt az, ha olyan tanulmánnyal, könyvvel találkozunk a kutató, amely sok évtizedes, kitartó, az igazat kereső munka eredményeként született meg nagy tudással a háttérben. Ilyen könyv jelent meg ez évben Gyárfás Ágnes tollából. Jelen írásban nem is tehetek mást, mint felhívom a figyelmet e munkára kiemelve és a saját kutatásaimmal igazolva, megerősítve a szerző gondolatait.

Eszenyi Miklóst dicséri, hogy a könyv hátoldalán lévő bemutatón belevette a következő igen fontos összefoglalást:

„Észrevette, hogy a mezopotámiai ékjeles írás ugyan a magyar gyökökön épül fel, de nyelvtana idegen. Viszont a korábbi, pecsétengerekre vésett képjelírásos szöveg magyarul olvasható, s nem más, mint a magyar gyökszavak sűrített megjelenítése, leginkább szakrális szövegekben. Mind a gyökszavak beszédeleme, mind a sűrítés, tömörítés módja összecseng a Halotti Beszéd stílusával, így ez a fontos nyelvelmélet összekötő láncszem a történelem előtti és a mai magyar nyelv között.”

A gyökszavak gyökei ellenőrizhetők számos szakirodalom mellett egyrészt a Czuczor-Fogarasi szótár segítségével, másrészt a most megjelenő Gyökrendszer c. könyv figyelembe vételével.

Mindemellett új feladat is kiolvasható a könyvből, mégpedig az, hogy a Halotti Beszéd hangtani és alaktani vizsgálatairól szóló szakirodalmat újra számba kell venni, annak kritikai feldolgozását el kell végezni s a legújabb kutatások fényében meg kell írni a Halotti Beszéd hangtanát és alaktanát. Ennek szükségességét néhány esetben jelezni fogom.

A könyv felépítése kitűnő. Csupán annyit jegeznék meg, hogy mindjárt az elején jó lett volna egy rövid előszó, amelyet a nagyon jól megírt Kis bevezető követett volna, majd a „Halotti Beszéd latin és magyar nyelven a Pray-kódexből” rész.

21. old.: Figyelemre méltó meglátás: „Azért kell mondattanilag elemezni a művet, hogy benne minden szó értelmet kapjon, és ezáltal kiemelkedjék a bölcséleti tartalom.”

A nyelvünk tükrözi és a nyelvészeti kutatásaink igazolják azt, hogy a HB „a magyar kereszténység több ezer éves hagyományait is őrzi s így az isteni eredetű, de csak a magyarokra jellemző, az Egy-ből eredő dualitás, azért, hogy három legyen gondolat hordozója.” Mindez kiolvasható a személyes névmásokból is.

A magyar logika szerint *isa* valóban nem bünhődik, nem bünhődhet, hiszen az őssel, a teremtővel, a forrással, az eggyel azonos. Ádám pedig mint ember teremtmény ugyanúgy, mint az élő természet más része, a folyóvíz, a növény és az állat. Természetes hát, hogy a szkíta hun utódnnyelvek közül a török ma is ismeri és használja az *Adam* szót nemcsak személynévként, mint őznek a nevét, akinek a leszármazottai alkotják a családfát, köztük szerepel a *Mad'ar* is hanem közszóként is, vö.: oszm. *adam* 'ember' s erre felhívta a figyelmet a szerző is.

Természetes, hogy „egyek vagyunk a terem-tőnkkel”, aki az ő képére teremtett minket. A földrajzi névi kutatásaim juttattak el oda, hogy lássam, számos nyelv, élükön a magyar ezt a mai napig úgy fejezi ki, hogy az utódot a forráshoz, a maghoz, az őshöz tartozónak, forrással, maggal, őssel ellátottnak, forrás, mag, ős mellett lévőnek nevezi. Ugyanakkor az is benne van, hogy a forrás, a mag, az ő az úr, a meghatározó, az irányító, s az utódok a forráshoz, a maghoz, az őshöz hasonlítanak. Mindebből egyenesen következik az, amit tartalmaz Gyárfás Ágnes könyve, hogy az *ős* (*ysa*) tökéletes, s az ember nem azonos az ő teremtőjével, annak csak a képmása. Ugyanakkor Ádám is ős egyben, s az utódok, az emberiség örökölte az ő tulajdonságait.

A paradicsom olyan is, mint az anyaméh.

A *por* szóban valóban kettősség van. Tartalmazza a szemet, mint forrást, valamint a holtta válás utáni port *hamu* formájában. A *hamu* szó összetartozik a magyar *homok* szóval, amely a törökségben *qumak* stb. Megállja a helyét „a (cha)mu ugyanez anyai szinten”, mármint atya, vagyis ős megfogalmazás. Természetes, hogy a *pur* egyben elevenítő lélek, hiszen mint forrásnak az egyik fő tartozéka.

A mennyei szállás fent van, mint a forrás, s jellemzői közé tartozik az igaz és a jó. Ez utóbbi (*jó*) pedig természetes, hogy fennmaradt 'folyó' jelentésben is.

28. old.: Ami a „*feledeve*” igét illeti, elbeszélő múlt - s ma *feledé* -, nem lehet a *feled* és az *eve* elemekre bontani.

Az *Isten* szó valóban két tagból álló összetétel, amelynek az előtagja az *is* összetartozik az *ysa*-val. A *víz* és az *atya* szóval való kapcsolatát is igazolják a földrajzi névi kutatások és a magyar nyelv, különös tekintettel a szkíta-hun utódnnyelvekre is.

Mindezt megtámogatja az alábbi vélemény is: Kuun Géza (in: ERDÉLYI 2004:53) „Véleménye szerint a kazár király, a kagán az ügyek intézését az isa-ra bízta, aki részben a magyar gyulának megfelelő személy volt. ...A kazár isa nemcsak főbíró, de kormányzó és főhadvezér is volt, ...” Mindez arra utal, hogy társadalmi címnévként használatos az isa a keleti nyelvekben. A csuv. *aslā* (< *as*: szótó + - *lā*: képző) ’öreg, régi’ melléknév töve (*as*) is ide tartozik.

30. old.: Kitűnő megfogalmazás, amit szintén az *ysa*-ról mond a szerző: „ez a lélek ismeri az ősi utat”... „mind-mind tőle jöttünk és hozzá visszajárók vagyunk”. Ezt a kettősséget tartalmazza maga a *por* és a *hamu* szó külön-külön is. Madách Imre Az ember tragédiája c. művében mindez benne van. Bár az idézet, mely szerint „A cél halál, az élet küzdelem, s az élet célja a küzdelem maga” nem hangsúlyozza azt, hogy a halálban benne van a születés, de maga a mű igen, amikor meg tudjuk, hogy Éva áldott állapotban van.

Labattól eltérően az olvasható ki a földrajzi nevekben és a magyarból, valamint a szkíta-hun utódnyelvekből, hogy: Az ősteremtő, az ősforrás a víz s mint ilyen, ő és atya kezdetben kizárólag női természetű. Logikus, hogy a nyelvekben ugyanaz a szó egyaránt megnevezi az atyát és az anyát. A férfi, mint atya megjelölés csak későbbi.

31. old.: A „*lelic ert*” *lélekért* szóban a *lelic* ’forrás’ jelentést tartalmaz, s az *-ert* határozórag összetartozik az *érdem* szavunkkal. A „*lilci*” ma lelke végső *-i* magánhangzója birtokos személyjel, amely ma a csuvasban szintén *-i*. A mai magyarban ez nyíltabbá válással *-e* lett. Eredete az egyes szám harmadik személyű névmás, vö.: magyar nyelvjárási forma *i*, *itet* ’öt’ stb.

A *por*, *hamu* és a *lélek* szavak jelzik, hogy az ember egyszerre halandó és egyszerre halhatatlan. A teste halandó, a lelke halhatatlan. Másképpen, az ember úgy teljes, hogy egyben mag is. Ez a tulajdonsága megegyezik az *ysa* tulajdonságával, s a mag állapot egyben a mennyei nyugalom állapota is. Fontos: „ezért a célért kell imádkozni”, mert ezzel az élet örökkévalóságáért is imádkozunk. Ennek a gondolkodásnak, világszemléletnek az alapja a természet, illetőleg az ember és a természet kapcsolata, amelyet az ember kitűnően ismert s a jelképeknek ez adott alapot és értelmet.

A „*szen achscin*” szent asszony szókapcsolatban a *szen* a forrás, a mag, az ő egyik tulajdonsága, természetes, hogy fennmaradt ’forrás’ jelentésben is, vö.: ko. *sin* ’forrás’, de benne van a *Szinva* pataknevünkben is. Az „*achscin*” asszony összetett szó, az

előtagja elvileg összetartozhatna az *ak*, *aka*, *ag* formákkal, melynek a jelentése ’férfi, okos, bölcs, tiszteletre méltó ős, atya’ ld. török *aksakal*¹ (< *ak* + *sakal* ’teremtény, ember’). Kasgari szerint a *Xātūn* ’fejedelemasszony’ jelentésű, s a *kagan* feleségéről van szó, tehát inkább a *kagan* szót kell benne látni. Az utótag pedig *sin* ’nő’ jelentésű szó, a családjába tartozik a magyar *szen* töve és a forrást jelentő ko. *sin* stb. Korábbi változata a *tin* (tVn) szókezdő *t*-vel, amely bizonyos esetekben *sz-* lett, máskor *t*-vé zöngésedett (vö.: *donna*) stb. Ha az első eset lenne az igaz, egyszerűen a férfi és a nő egységét jelentené az *asszony* szó. A második eset szerint pedig a kagán nőt kell benne látnunk. Mindkét esetben természetes az *úr* értelmezés. Hozzá kell tenni, hogy a törökségben ismert *katun* ’asszony’ szó etimológiailag ide tartozik. Következésképp, a *Xātūn*, *katun*, oszm. *kadyn*, magy. *asszony* ugyanannak a szónak az alakváltozatai, etimológiailag ugyanazok.

32. old.: A „*bovdug*” szó ma *bódog*, *boldog* formában ismert. A két változat úgy tartozik össze hangtanilag, hogy az *-l-* előzménye olyan réshang *-δ-* (interdentális zöngés spiráns) volt, amely több irányban változott. Esetünkben *-l-* lett belőle (ld. *boldog*), illetőleg olyan *-w-* (bilabiális zöngés spiráns), amely tovább változva vokalizálódott, azaz magánhangzó keletkezett belőle: *-w-* > *-V-*, majd redukálódott (az ejtésben rövidült és zárt ejtésűvé vált) és eltűnt az ejtésből, miközben az előtte álló magánhangzó megnyúlt, ld. *bódog*. Az Akadémia álláspontja szerint ezekben az esetekben az *-l-* szerzetlenül betoldott mássalhangzó és az eredeti helyes alak a mássalhangzó nélküli, vö.: *tölgy-tőgy*, *völgy-vőgy*, *szőlő-szölvő*, *gyümölcs-gyümölcs*. Ez téves és nem igazolt megállapítás. Hozzáteszük, a *boldog* szóval összetartozik a *vastag* (< *vas*: szótó + *-tag*: képző) szavunk. A *boldog* az eredeti jelentésével az áldott állapotban lévő ősanára utalt. Éppen ezért lehet szent. E gondolkodás szerint a boldogság az áldott állapotban levőség. Ez azt is jelenti, hogy teljes, amit a szó szerkezet felépítése és az alkotó elemek is igazolnak: *bol*: szótó, rokona a magy. *tele*² + *-dog*: ’valamivel ellátott, valami mellett lévő, valamihez tartozó’ képző. A *boldog* másképpen *teleség*. A *-dog* és a *-ség* képző ugyanaz, egymásnak alakváltozatai.

Az „aranyasasszony” szó sok más mellett a Napba öltözött asszonyt juttatja eszünkbe, s mint-hogy a Nap férfi tulajdonságú, a nő és a férfi egysége, a termékenység, az élet biztosítása is benne van, ezért az *aranyas asszony* szent, bölcs, ősi asz-

¹ Helytelen a ’fehér szakáll’ értelmezés. Bár az eredeti komplex jelentéstartalomnak részei az *ak* ’fehér’ és a *szakáll*, de az *aksakal* török szónak nem ezek szolgáltak alapul.

² Ld.: Kasg. idevonatkozó adatai.

szony, mindentudó. Az *aranyas* szó valóban tartalmazza az *ara* szót és lehet 'égi menyasszony' értelme, benne van *ar* 'áradó', az *ar* sugározhat jót, annál is inkább, mert a török *ver-* 'ad' jelentésű szóval is rokon, s az *ad* eredeti jelentése 'életet ad' volt, azonban az aranyasnak nem szolgálhatott alapul egyik sem. Az *arany* töve a *fehér* és a *sárga* szavakkal tartozik össze, s mint ilyen a forrásra, a tisztára, az őshire és a szentre utal.

A szerző kitűnő megfigyelése: „a latin szöveg őrizte meg a Boldogságos Szűz Mária megnevezést,... Itt azonban nem nyugati átvételről van szó, hanem teljeseen saját megnevezésről: szent asszony, Máriát mond a szövegíró”. Hozzáteszük, a latinba olyan nyelvből került be, amely a magyarral rokon.

A húsvéti játékok lényege is szorosan kötődik a *por*, *hamu*, *lélek* szóval kapcsolatosan elmondottakhoz. „Miért keresik a holtak közt az élőt...” kérdésben benne van a válasz is. A húsvét jelképei a tojás, a tojásra írt minták, a vessző, a víz és a vízzel való locsolás a megtermékenyítésre, a születésre utalnak. A tojás, a mag, mony, víz, forrás benne van a holtakban is, s ez örökítő szerepű, másként az élő, az örökké élő.

32-33. old.: A három szent asszony Szűz Máriát jeleníti meg Jézus keresztfája alatt kitűnő gondolatkörben. A három szent asszony a teremtést, a születést jelképezi s a keresztfá metszéspontja az élet kiinduló pontja is. A későbbiekben a három szent asszony helyére beírt két Apostol neve (Péter és János) már nem tartalmazhatják ezt a gondolatot.

35. old.: „Cibele, az istenek nagy anyját” Rómában egy templomban tisztelték a Minden szentekkel megállapításban. A *Cibele* igen fontos ősi név, összetartozik a csuv. *Šaval*, or. *Civil* folyónévvel s a csuv. *šāl* 'forrás' szóval.

36. old.: „A *-ság/-ség* képző a régiségben fő-t jelentett.” megállapítást igazolják a ko. *sin* 'forrás', az ÓT. *sug*, *sub* 'víz' szavak is. Ugyanakkor összetartozik a 'hegy' jelentésű szóval, amely magyar földrajzi nevekben is megvan, vö.: *Ság*-hegy. Hozzáteszük, a hegynek is van forrás szerepe. Keleten a hegyet szentként tisztelik és áldott állapotban lévőnek tartják s mint ilyen, forrás szerepe van.

37. old.: A földrajzi nevek és a nyelvünk igazolják azt is, hogy „a teremtő, akihez ősi jögon mindig vissza járók vagyunk”.

38. old.: Támogatjuk a szerzőt abban is, hogy az *Ysa*, *isa* a magyar *ős* szóval és az *Isten* előtagjával (*is*) azonos. Az *isemuc* töve az *ise* s a *mu* 'én' személyes névmásból keletkezett birtokos személyjel,

továbbá a *-c* – (mai helyesírás szerint *-k*) többes szám jele – a *két*, *kettő* számnevünk kezdő mássalhangzója – hozzáadásával.

Elvileg megvan a lehetősége annak is, hogy a 'gyökér' (vö.: tör. *kök*, Kasg. *kuk* 'gyökér') jelentésű szó szolgált alapul a többes számnak, s a két, kettő elsősorban a duális jelölője. Hozzáteszük, a két számnév abszolút szótövében is ugyanaz a *kök*, *kuk* 'gyökér' szó van meg, amelynek megfelelője a magyarban *kákó*, *kankó* elágazásra utaló szó. A *két*, *kettő* a gyökérből, a forrásból való elágazást szemlélteti. Hasonló gondolkodás szerint született a törökségben a 'kettő' számnév, vö.: csuv. *ikkē*, oszm. *iki* 'kettő'. A magyarban ezt az *ág* is szemlélteti.

Az *isemuc* szó azért is figyelemre méltó, mert az *ősünk* (< *ős*: szótő + *ün*: én + *-k*: többes szám jele) ma használt megfelelőjével szemben itt az *én* megfelelőeként az *m-* kezdetű változat van meg, amely ma is ismert számos keleti nyelvben, még az uráliba soroltak között is használt, vö.: *men* 'én'. Arról van szó, hogy korábbi szókezdő *w-* az egyik irányban *m-* lett, vö.: *men*, a másik irányban *-0* (zéro) vö.: magy. *én*, a harmadik irányban *b-*, vö.: oszm. *ben* 'én' stb. A HB. e tekintetben azért is fontos, mert az egyes szám első személyű személyes névmásnak nem a mai változatát őrzi birtokos személyjel minőségben. Az *íme* szóval nem lehet azonos a névmás, de a második eleme (< *í* + *me*) a *me* összetartozik vele, a magy. *mi* kérdőszó is rokon.

Az *isemucut*: *ise* 'ős' + *mu* 'én' (birtokos személyjel minőségben) + *-cu*: többes szám jele + *-t*: tárgy ragja elemekre bonthatjuk.

39. old.: Az *a* hang valóban lehet alapfunkcióban atyai, anyai jelentésű, mint ahogyan egyetlen magánhangzó jelölheti a vizet is, vö.: csuv. *uśyrma* (< *u* 'víz' + *śyrma* 'árok, patak, szakadék').

Az *apja*, *anyja* úgy értelmezhető, mint a gyerekek az *apja*, *anyja* és a *-ja*: egyes szám 3. személyű birtokos személyjel. Hozzá kell tenni, hogy a magyar nyelvjárásokban a szülőket ma is hívják úgy, hogy *apja*, *anyja*. Ezek az *apa*, *anya* alakváltozatai és nem tartalmaznak *-ja* birtokos személyjelet. Arról van szó, hogy egy korábbi *apka*, *anka* forma *-k*-hangjából *-j* lett, így keletkezett az *apja*, *anyja* változat. Ha a *-k*-fejléménye *-0* (zero), akkor keletkezik az *apa*, *ana*. Az *anya* esetében a *-k*-fejléménye a *-j*- meglágyította az előtte álló *-n*- nazálist.

Abban azonban nem értek egyet a régi nyelvészeinkkel (Mészöly Gedeon, Beke Ödön, Tompa József, Simon János), hogy ez azért van, „mert az emberi szellem „primitív nyelvi” korszakának a jellemzője”. A nyelv ugyanis attól élő, hogy örökös mozgásban, változásban van, s egy korábbi hangállapot gyakran a teljesebb, még meglévő formát tartalmazza.

Az *ysa*, *isa* szóvégi *-a*-ja ezúttal az abszolút tőhöz tartozik, nem lehet 1/3. birtokos személyjel. Továbbá az *isa valóban* nem lehet azonos a *biza*, *bizony* szavakkal sem.

40. old.: Amint fentebb jelentem, az *ím* és az *íme* összetett szó: *í + m*, *í + me*. Az *ím* esetében utótagként csak a kezdő mássalhangzó maradt meg.

41. old.: Figyelemre méltó, igaz gondolat: „A magyar nyelv képes mindenre. A HB nyelve még a magyar nyelv őstömbszerű állapotában volt. Kifejező és tömör”. Az is természetes, hogy a „Kazárok a gyulát *isa*-nak hívták. Van *Isaszeg* város.”, azonban mindig körültekintéssel kell eljárni, amikor a neveknek, szavaknak az alapul szolgáló szót keressük. Nem elegendő az alaki egybeesés.

43. old.: Az *isa* mint *ős* egy is, következőképp teremtő, lélek, az étellel kapcsolatos. „A Tulipán népe táblán az *us* segél értelme *ős*, *ős isten*, *ős lélek*”, s a *segél* szó etimológiailag összetartozik a már említett csuv. *Šaval*, or. *Civil* folyónévvel, s a csuv. *šál* 'forrás' szóval, de a székely népvendéssel is.

Kiemeljük a következő fontos gondolatot is: „A szemek az égi szférában, az égben lakó ősök lélek-szemét idézik. A tábla alsó szférájában, a földi világban szerepel az *us* segél – Isten segítségével szöveg, ahol az *us* gyök az ősisenségre utal és így több, mint a szemekkel jelzett nemzeti, családi eleink.” Ide kötdődik a magy. *szem* mint 'forrás', vö.: *tengerszem* 'vízforrás', de vele közös gyökerű az ang. *sea* 'tenger', amely nemcsak a nagy vizet jelöli, hanem 'víz, folyó' jelentése is van a *tenger*nek.

Figyelemre méltó: „A Természetistennő elnevezésű táblán *engur ama us hum a* = tengerek ősanja, gyümölcshező anya. Ez a tábla a Kr.e. III. évezredből származik, amikor már a képjelek gyököket jelöltek, s elmosódott sok őseredeti tartalmi elem.” Itt már folyamatosan hozzáírják az *us* = *ős* gyököt a női istenanyai minőséghez is. Elvileg az *engur* lehet 'víz és folyó' jelentésű is, vö.: magy. *tenger*, mari *enger* 'patak', bask. *ängyr* 'árok, patak' stb.

Az „*us tu* = őstudás” jelentésű két tagból álló kifejezés második tagja a *tu* rokona a magy. *tud*, *tan* stb. szavaknak.

Törvényszerű, hogy „őseink az Ős-t és az ősi dolgokat az égen keresték...”, hiszen a folyóforrás is fent, azaz legfelül van a víz többi részéhez képest. Törvényszerű az is, hogy „A teremtés a magosságban történik és a földre hat. A műveletet az *us hun* végzi. Világosan olvasható, hogy a teremtő *us* egyben *hun* is.” Az *us hun* szó kapcsolatnak a második, azaz a *hun* tagja azért is érdekes, mert összetartozik a *hun* népnévvel, amelynek 'ember' jelentése is van ugyanúgy, mint a *magyar* névnek. Sőt rokona az or.

syn 'fia valakinek', amelynek a párja megvan a kínaiiban is, ahol a szó hun eredetű.

Hozzátesszük, a *tengri* a törökségben nemcsak 'isten', hanem 'ég' jelentésű is. Az is természetes, hogy a gyógyítás a magosságban, azaz a forrásban történik, természetes hát, hogy a mesékben a hősök, a szereplők a forrásvíztől kelnek életre.

45. old.: Figyelemre méltó, hogy a régi írásokban „a teremtő neve *an* volt”. Az *ana* azonos a magy. *anya* szóval, amelynek korábbi változata **anga*, **anka* volt.

46. old.: Csak megerősíteni tudjuk, amint igazolja Gyárfás Ágnes a magy. *ős* és *isten* szavak mezopotámiai kapcsolatait legalább Kr.e. 3-2 ezerből. A kínai *thien* 'ég' a hunoktól való, összetartozik a tör. *tengri*, a magy. *hun*, *menny* szavakkal, de idetartozik etimológiailag a finn *ukko* 'finnek régi pogány istenneve'. Rokona az „*an*, amely Kr.e. 3-5 ezerben gyakran kifejezte a teremtőt”. Összetartozik velük az *il* (első), az *egy* és az *ina* is.

47. old.: Meg kell jegyezni, hogy a *Turan* elemekre bontását és magyarozatát én másképp látom, eszerint képzett szó. Bár jelenleg kétféle megoldás kínálkozik. Az egyik szerint *Turan* < *Tu*: abszolút szótő + *ran*: 'valamivel ellátott, valamihez tartozó, valami mellett lévő' jelentésű képző. A *turan* szó genetikailag összetartozik a törökségben ismert *tengri* 'isten, ég' szóval (< *teng*: abszolút szótő + *-ri*: képző), csuv. *turā*, *torā* 'isten' (< *tu*: abszolút szótő + *-rā*: képző), de rokona a csuv. *turi* 'felső', a *turux* megerősítő szócska, *tymar*³ 'gyökér' (*tyma*: abszolút szótő + *-r*: képző), *türinke*: régi törzs neve (< *tü*: abszolút szótő + *-rinke*: képző), csuv. *tyrā* 'gabonamag' (< *ty*: abszolút szótő + *-rā*: képző) és az or. *verx* 'felső, fent lévő'⁴ (< *ve*: abszolút szótő + *-rx*: képző) szó is. Teljesen természetes, hogy a *tu* abszolút szótő megvan a csuvasban 'hegy' és 'szül' jelentésben. A másik lehetséges megoldás az, hogy a *Turan* a *Turxan*, *Turkan*, *Turfan* nevekkel közös etimológiájú, s jelentése 'uralkodó' (vö.: Kasg.). A szó tövében (*Tur*) egy 'uralkodik, irányít' jelentésű igét kell látnunk, amelyhez *-kan*, *-xan* folyamatos melléknévi igenév képző járult. Így a *Tarkan* jelentése 'irányító', amely megfelel az 'uralkodó'-nak, s összetartozik vele a *Tarján* negyedik honfoglaló magyar törzs neve is.

49. old.: Az is természetes, hogy az *ős* 'szent' jelentést is tartalmaz. „Remete Szent Pál tehát a Pálos szerzetesek őse, s a jámbor remeték mind ősfiai, akikben az ő lelke erejével működik a hit. Tehát a

³ Vö.: magy. *tar* 'kopasz', azaz *tarvágás*, vagyis *gyökérvágás*, és a magy. *gyökér*.

⁴ Nem szláv eredetű szó.

lelke bennünk él. A szerzetes remeték még az ősi hit elvén őshöz járók voltak, haláluk után szent mestereik lelke közelébe tértek haza az égi úton. Időben, térben összetalálkoztak a magyar lélekgondozó erők. A Pálos szerzetesek a Boldogasszony tisztelet ápolói, hű gondozói...”

A nyelvek is igazolják, hogy „Szent Mihály alakjának tisztelete összeköti az eurázsiai turán hitvilágot.”

50. old.: „Mihály arkangyal lovával áll a lélek segítségére, mert a magyar nép az égben is lovon járt, s végső útján teremtő Istene elé Szent Mihály lován vonult be.”

51. old.: Kiemeljük a következő gondolatokat: „Egyetlen nép sem rendelkezik olyan ősi egyházrenddel, mint a magyar. Ez a rend a lélekre épült, amely égi eredetű.” „Mindenszentek, akik az első églakók, Isten teremtő művének tanúi voltak.” A következő gondolatban, mely szerint „A tudatunk befogadja az újat, mély tudatunk azonban kitörölhetetlenül őrzi a régit.” Az is benne van, hogy a mély tudatunk őrzi a magyarságunkat, a nyelvünket. A mély tudatunk pedig akkor szűnhetne meg, ha megszűnne a nyelvünk, amely a mély tudatunknak az ébren tartója, ennek pedig a következménye a magyarság pusztulása lenne.⁵

54. old.: A *zumtuchel* azaz szemetekkel szó több szempontból is érdekes. A következő elemekre bontható: *zum* 'szem' szótő + *tu*: 'te' + *-c*: többes szám jele, a *két, kettő* számnév kezdő mássalhangzója + *-hel* '-vel', jelentése eredetileg 'együtt'.

A *mic vogmuc* szókapcsolat első tagja a *mik* a *-k* többes jellel ellátott *mi* mutató névmásból alakult kérdőszó. A *vogmuc* a *vogy* 'van' jelentésű létige + *mu* 'én' + *-c*: többes jel elemekből áll.

55. old.: *Latiatuc* < *Lat*: szótő 'lát' + *-ia* '-ja': E/3. személyű személyrag (eredete *tu* 'te': E/2. személyű személyes névmás) + *-c* '-k': többes szám jele elemekből áll. A magy. *lát* a szemmel, a forrással kapcsolatos. A forráshoz tartozik a meder is, ami lent van, következésképp a láb is összefügg vele, ld. még lábad 'úszik' szavunk. A Czuczor-Fogarasi szótárnak igaza van, a *szem* összetartozik a *személy* szó *szemé-* tövével.

62. old.: A szent szavak a víz, a forrás valamely tulajdonságát őrzik. A *húgy* csillag volt, a *sár* arany volt (*sár, sárga arany, sárarany*), a *pur* éltető lélek

volt, az *amu* égi vízanya, az *us, as* pedig ős volt. A *pur* franciául 'tisztá' jelentésű, idetartozik, hiszen mint forrás csakis tiszta lehet. Természetes, hogy a régi képzel írásban 'tisztá, szent, fénylő, testet öltés' jelentésű.

Mint fentebb említettük, a *hamu* összetartozik a *homok* szóval, amely a törökben *qumac* s a homokszem mint forrásszem a magassággal, a forrással, maggal kapcsolatos.

63. old.: Tökéletes megfogalmazása a lényegnek: „*ustu*: 'őstudás': atyai (*isa, ysa*) és anyai (*ch*)*omuv* elemi égi magvak vagyunk, s bennünket a lélek (*pur*) elevenít.”

65. old.: Igen tanulságos a *milostben* szó. Tövében a *málik* ige van meg, amely összetartozik a *malom* szóval. A *malaszt* képzett szó, „mint mennyei malaszt teremtésre alkalmas hely, közeg, eszköz.” „A malasztnak állandó jelzője az égi, mennyei szó. Másféle malaszt nincs.” A malaszt „a szakralitás csodája... megfoghatatlan, átláthatatlan, mégis létező.”

A természet igazsága, hogy a „A teremtés malmához nem kell energia és lóerő, mert ez az a malom, melynek nincsen köve, mégis lisztet jár, mégis lisztet jár”. Valóban, az anyaméhben megtermékenyítéskor málik, hasad is a mag. A szerző a HB értelmezését széleskörűen igazolja. Az ősi tudást sok oldalról mutatja be, amely benne van a HB-ben: „eleve teremtette, az elegy korában, amikor éppen csak hogy szétválasztotta egymástól az égi és a földi vizeket, amikor az idő és a tér még elegyedett is a teremtői elv sértetlen volt.” Ld. *málik, mag*. Fontos, hogy ez a teremtői elv a mai napig változatlan és sértetlen, amelyet a nyelvünk úgy tükröz, ahogyan van.

66-67. old.: Valóban „*eleve*”: első, egy, Isten neve is, ld. *el(ső), él*. A szó hatalmas területen ismert, ld. tör. *ilk* 'első', koreai *el* 'egy', s ez a magyar, a szkíta-hun nyelvek a *turánin* keresztül Mezopotámiába is elvezet bennünket.

68. old.: Természetes, „Mindezek ismeretére azért van szükségünk, mert a közel-keleti népek hosszú évezredek át turáni anyanyelvűek voltak és az ősi gyökszavak benne maradtak a később helyükre települő népek nyelvében. Ha a magyar nyelv múltjával foglalkozunk, a közel-keleti történelem és történelem előtti népek nyelvét nem hagyhatjuk figyelmen kívül, ...” Kitűnő megfigyelés a következő, amely csakis következetes, őszinte és hatalmas munka eredménye: „kevert nyelv: a történelmi kor rontott nyelve”, amely már nem volt ragozó és nyelvtanát héber mintára alakították át, de így is szembeötlő a magyar nyelvvel való hasonlósága.”

„Mi példaként nem ezt a kevert nyelvet emeltük ki,

⁵ Felelőségünk tehát templomot és iskolát a magyarságnak – hívják őket székelyeknek, csángóknak, palócoknak stb. - ahol az ígét magyarul hirdetik, s az ős tudást az újjal együtt magyarul adják át, tanítják.

hanem a korábbi, a Kr.e. 3-5 ezer éves turáni ősnyelvet, melyet nem agyagba nyomtak, hanem drágakőre véstek. Kis táblákra, pecsételőkre és pecsét-hengerekre, néhol pl. Nimrud városában hatalmas falfelületre.”

69. old.: A *miv*: többes szám első személyű személyes névmás. „A régi képjelíráshoz turáni nyelvben *mi*, *min* gyök jelentése ’mennyei’ és, ha *mi* rólunk van szó, az mindig a mennyei teremtővel való kapcsolatot jelenti. A korai írásokban, mint pl. a kék kövön az AN teremtőnév szóbeljei gyökként szerepel. A teremtőt a *mi*, *min*-t jelentő szót két ovális ponttal jelölték: 00. Így olvasata: *Mi* teremtőnk, *Mi* urunk, *Mi* őszünk. A két pont és a *min* a kettes számnak is megfelel. Ez utalhat az égi kettősre (fény és víz a teremtés őselemei) és utalhat a teremtő gyermekeink közös, égi eredetére is.” Ez a gondolat arra is utal, hogy a *mink* személyes névmásban a két, kettő személynév kezdő mássalhangzóját kell látnunk, s a duális jelentés van meg benne. Tehát a magy. *mi* nyelvjárási alakja *mink* szótöve a *min* ’én’ jelentésű, rokona a vog. *men*, osztj. *men* stb., a *-k* pedig a *két*, *kettő* számnevünk kezdő mássalhangzója. Eszerint a *mink* ’két én’ értelmű.

70. old.: Figyelemre méltó, hogy „az ősi turáni iratok is említik az Adam nevet a női méh formájú képpel (AD), és az ember jelentésű (DAM) képjel együttessel.” Ami az *Adam* szó alaktani felépítését illeti, két eset lehetséges. Elvileg az *Adam* felbontható az *Ada* + *m* elemekre, s a második elem vagy mag jelentésű szó kezdő magánhangzója, vagy pedig képző ’valamihez tartozó, valamivel ellátott, valami mellett lévő’ jelentéssel. Ugyanilyen szerkezetű az *adamah* ’föld’ szó (< *ada*: szótó ’víz’ jelentése is lehet’ + *-mah*: képző), hiszen női minőségű. A másik lehetőség szerint az *Adam* felépítése: *A*: abszolút szótó + *-dam*: képző.

A *neki* két elemből áll: *nek*: határozórag + *i*: birtokos személyjel, amelynek eredete: E/3. személyű személyes névmás, a mai *ő* alakváltozata, ld. nyelvjárási *í*, *ű*.

Ami a *ház*, *haza* szavakat illeti, nemcsak a finnben van megfelelője (vö.: fi. *koti*, *kota*, *kat*), a szót a hunok is ismerték *kutu* formában az oszmán *kutu* ’doboz’ szó is a családjába tartozik, amelynek eredetibb jelentése ’tekercs’ volt. Valóban idetartozik a latin, spanyol, olasz *casa*, *caza*, de a csuv. *kasá*, *kas* ’falu’ szó is.

74. old.: Az *wt* ’öt’ két elemből áll: *w*: ő E/3. személyes névmás + *-t*: tárgyrag, amelynek eredete tV ’az’ jelentésű mutató névmás.

A *heon* ’hiába’ értelmű. Igaza van Gyárfás Ágnesnek, a *hiú* szó nem illik ide. Úgy látjuk, a szó a *hiány* szavunkkal tartozik össze.

Az *ig*, *igg* az *egy* számnévvel azonos, ’kezdet’ jelentése is van, de a szó nagy családjába tartozik az *ügy* ’patak’ szó is. Az *Eger* városnévnek pedig az *Eger* pataknev szolgált alapul, ennek közszói jelentése ’folyó’, vö.: mari *enger* ’patak’. Ugyanakkor a szó alakváltozata a *tenger* ’víz, folyó’ jelentésű szó is, amely megvan Kasgarinál, s az ótörökben is ismert a párhuzama szintén ’folyó’ jelentésben. E szavak családjába beletartozik az *Úr* szó is.

82. old.: Tanulságos az *urdung* ’ördög’ szó vizsgálata. Az *ördög* a lent lévőséggel, a pokollal is kapcsolatban van, rokona az ang. *Earth* ’föld’ jelentésű szó. A magy. *Ördögárok* ’földárok’ jelentésű, s másik neve a *Csörsz árok*, amelynek az Első eleme a *Csörsz* alakváltozata az *Earth*-nak. A következőképpen bonthatók elemeikre: *urdung* < *ur*: szótó + *-dung*: képző, *ördög* < *ör*: szótó + *-dög*: képző, *Earth* < *Ear*: szótó + *-th*: képző, *Csörsz* < *Csör*: szótó + *-sz*: képző. Külön rokonok a szótövek (vö.: *ur*, *ör*, *Ear*, *Csör*) és külön összetartoznak, egymásnak alakváltozatai a képzők (vö.: *-dung*, *-dög*, *-th*, *-sz*).

Az *intésének* szó tövében (vö.: *in*) a ’hajlat’ jelentésű *hón* szavunk van meg. Az *int* *-t*-je mint igeképző a *tesz* ige kezdő mássalhangzója.

84. old.: A *mige*- igekötő valóban a *meg*- elődje, s a *mag* szóval kapcsolatos.

Az *vvl* ma *oly* melléknévi utaló szó, ahol az *o* azonos az *az* mutató névmással, az *-l*, *-ly* pedig ’valamivel ellátott’ képző.

A *turchucat* ma *torkukat* elemekre bontva: *turch*: szótó + *u*: birtokos személyjel, eredete E/3. személyes névmás + *-ca*: többes szám jele + *-t*: tárgyragja.

Az „*És a gyümölcsnek oly keserű vala vize*” mondatban a *vize* végső *-e*-je E/3. birtokos személyjel és nem részes eset ragja.

Az „*Állítmány: keseruv vola*. Lényegében a jelző az állítmány s a létige mindössze névelőt helyettesít.” Ez esetben névszói igei állítmányról van szó, a melléknév az állítmány névszói része, a *vola* létige pedig az igei része.

Az „*Es oz gimilsnec vvl keseruv uola vize*” mondat mondattani elemzése szerint tehát az állítmány: *keseruv uola*. Miről állítom, hogy *keseruv uola*? *Gimilsnec vize*-ről. Ez az alany, amelyet egy

birtokos szerkezettel fejeztek ki, ahol a birtokos a *gyümölcs*, a birtok pedig a *vize*. Ez utóbbi E/3. személyű birtokos személyjellel (-e) van ellátva.

85. old.: Igaz, hogy „A fény adta ragyogás és a víz mozgékonyága a teremtés mozzanatához vezetnek”.

A *vimágguc* szókezdő *v*-vel eredetibb alak az *imádjuk*-hoz képest.

92. old.: Az „ez muncas világbele” e munkás világba szerkezetben az *ez* nem lehet határozott névelő. Mint mutató névmás, kijelölő jelző szerepet tölt be. Ugyanez a helyzet az „*ez lelicert*” e lélekért kapcsolatban.

95. old.: A „*mulchotia*” *mulhatja* tövében valóban a *múlik* ige van meg.

96. old.: A „*vermut*” vermet szó *vermu* tövével összetartozik a mai *verem* forma, továbbá az *árok*, *üreg* szavak és a *barlang bar* töve.

100. old.: A „*iorgossun*” *irgalmazzon* szó töve a *iorgo*, ma *irga*. Eredetileg szókezdő mássalhangzóval rendelkezett.

106. old.: Úgy látom, hogy az „*Es uimagguc szent peter urot, kinec odut hotolm ovdonia es ketnie, hug ovga mend w bunet.*” többszörösen összetett mondat, a tagmondatok között alárendelő viszony van. Főmondat az első tagmondat: *Es uimagguc szent peter urot*, ennek jelzői alárendeltje a második tagmondat, amely arra a kérdésre válaszol: Milyen Szent Péter urat?: *kinec odut hotolm ovdonia es ketnie*, ugyanakkor főmondata a harmadik tagmondatnak, amely ennek célhatározói alárendeltje és a Mi célból? Miért? Kérdésre válaszol: *hug ovga mend w bunet*.

Az első tagmondatban az állítmány: *uimagguc*, az alany: *mi*: tartalmazza az állítmányt kifejező ige, s a tárgy: *szent peter urot*.

A második tagmondatban az állítmány: *odut*, az alany: *hotolm*, s a célhatározó: *ovdonia es ketnie*. A szóvégi *-a* és *-e*: birtokos személyjel.

A harmadik tagmondatban az állítmány: *ovga* tárgyas ragozású ige: *ov* (*óv*) + *-ga* (*-ja*): E/3. személyű tárgyas igei személyrag, eredete E/3. személyű személyrag vagy mutató névmás, amelynek a párhuzamai széles körben ismertek a törökség nyelveiben. Az alany: *ő*, benne van az állítmányt kifejező igében. A tárgy: *bunet*, ennek birtokos jelzője az *w* 'ő, övé', s a *mend* 'mind' pedig mennyiség jelzője.

A *uimagguc* forma tárgyas ragozású. A következő elemekből áll: *uimag* (*imád*) + *-gu* (*-ju*): E/3. tárgyas igei személyrag + *-u* 'én' + *-k*: többes szám jele. Ma úgy tanítják, hogy a *-juk*: a tárgyas ragozás T/1. személyű igei személyragja.

Az *ovdonia* 'oldania' relatív tövében az *old* (< *ol*: abszolút szótó + *-d*: igeképző) ige van meg, amelynek nyelvjárási változata az *ód* (< *ó*: abszolút szótó + *-d*: képző). Az *ovdonia* a következő elemekre bontható: *ovdo*: relatív szótó (< *ov*: abszolút szótó + *-do*: igeképző) + *-ni*: főnévi igenév képző + *-a*: birtokos személyjel. Az *ovdonia* változat igazolja azt a már többször hangsúlyozott álláspontunkat, mely szerint az *-l* nem lehet szervesen betoldott mássalhangzó. Az elődje olyan *-δ*- (interdentális zöngés spiráns) volt, amely egyben elődje az *ovdonia* *-v*-jének és a mai nyelvjárási *ódania* változat *-0*- hangjának. Ez utóbbi két esetben a *-δ*- egy másik irányú változásban *-w*- (bilabiális zöngés spiráns) lett, amely egyrészt *-v*- (dentolabiális zöngés) hanggá változott (ld. *ovdonia*), másrészt vokalizálódott, majd eltűnt az ejtésből, miközben megnyújtotta az előtte álló magánhangzót (ld. *ód*, *ódania*).

108. old.: A „*wimagguc uromc isten kegilmet*” mondatban a *wimagguc* írásképe más a *uimagguc*-hoz képest. Az ejtés azonban ugyanaz lehetett. Külön hangsúlyoznunk kell, hogy az *uromc* szó *urunknak* a értelmű, az *isten* pedig *istennek a* jelentésű, s a *-nak a*, *-nek a* rag a birtokos szerkezetre utal és nem részeshatározó. Eszerint az *uromc* és az *isten* a birtokos, s a *kegilmet* a birtok.

111. old.: Az „*uromc scine eleut*” *urunk színe előtt* esetében nagyon helyesen birtok viszonyról ír a szerző. „Ez a birtokviszony képes helyhatározó”, állapította meg.

Az is kiolvasható, hogy Ádám bűne az ember bűne, amit maguk a szavak is igazolnak a jelentéstartalmukkal.

115. old.: Többször is előfordul, s erről már fent szóltunk, hogy a *neki* nem lehet részeshatározó névmás. A *-nek* határozóragot az E/3. személyű személyes névmásnak az *ő*-nek az *i* változata követi birtokos személyjel minőségben. (Vö.: *nekem* < *neke* + *m* < *men* 'én', *neked* < *neke* + *d* < *te*, *ten* ld. *tenmagad*, *temagad*, török *sen* 'te'). Az oroszban éppen fordítva van, vö.: or. *mne* 'nekem' < *mn* <— nem or. *men* + *-e*: részeshatározós eset ragja, eredetét nem a szláv nyelvekben kell keresni, vö.: csuv. *mana*: *man* + *-a*.

118. old.: Az „*uromuchoz*” szót 'urunkhoz' és nem 'uromhoz' értelemben kell felfogni. A szó elemekre bontása helyesen: *uro*: szótó + *mu* 'én' (< *mun* ld. *men* 'én') + *-c*: többes szám jele + *-hoz*: határozórag.

119. old.: Egy többszörösen összetett mondat következik, amelyet hasznos lenne több nyelvésznek is egy kerek asztalnál megvitatni. Néhány ponton én

másképp látom az elemzést, mint Gyárfás Ágnes, ezért az egész mondatot vizsgálatnak vetem alá:

„*Scerelmes bratym | uimagguc ez scegin ember lilki ert. | Kit vr ez nopun ez homus vilag timnucebelevl mente. | Kinec ez nopun testet tumetivc. | Hug ur uvv kegilmehel abraam. Ysaac. Iacob. Kebeleben helhezie. | Hug birsagnop ivtua mend w szentii es unutteu cuzicun iov felevl iochtotnia ilezie wt*”.

A hat tagmondatból álló többszörösen összetett mondat első két tagmondata mellérendelő viszonyban van egymással: *Scerelmes bratym | uimagguc ez scegin ember lilki ert.* | A második és a harmadik tagmondat között alárendelő viszony van, amelyben a második a főmondat: *uimagguc ez scegin ember lilki ert.* Bár kínálkozik, hogy a harmadik ennek tárgyi alárendelő mellékmondata legyen, azonban a kitehető utalószó: *'annak a' (szegény embernek a lelkéért imádkozunk)* arra utal, hogy jelzői alárendelő mellékmondatról van szó: *Kit vr ez nopun ez homus vilag timnucebelevl mente.* A negyedik tagmondat is a másodikkal van alárendelő viszonyban, annak ugyancsak jelzői mellékmondata: *Kinec ez nopun testet tumetivc.* A második tagmondatnak az ötödik a célhatározói alárendelő mellékmondata, s a kitehető utalószó: *'azért, abból a célból'*. Tehát *imádkozunk e szegény ember lelkéért azért, abból a célból, Hug úr uvv kegilmehel abraam. Ysaac. Iacob. Kebeleben helhezie.* S a hatodik tagmondat ugyancsak célhatározói mellékmondata a másodikkal: *Hug birsagnop ivtua mend w szentii es unutteu cuzicun iov felevl iochtotnia ilezie wt*”.

Mészöly Gedeon helytelenül tartja finnugor eredetűnek a *jó* szót. Hozzáteszük, a folyót jelentő *jó* szóval összetartozik végső soron a *jó* melléknév.

121. old.: A „*java*” szóban a szótó a *jav*, amely a *jó* alakváltozata, s az *-a* E/3. személyű birtokos személyjel.

A „*temető*” szót vizsgálva nagyon helyesen látja Gyárfás Ágnes, hogy a *teme* szótóval összetartozik a *tömeg* szavunk, ugyanakkor a Szinyei említette *tümetjük* formában benne van a *töm*, *tüm*, *tem* változatú ige is.

125. old.: Nagyon jó kérdés a következő: „A régi-ségben volt-e 3. szem. igeragozás vagy csak 1. és 2. szem.?” Helyesnek vélem Gyárfás Ágnes megjegyzését, valóban, a 3. személyhez képest minden más személyű alak ragozott kell legyen. A földrajzi névi kutatásaim során derült ki, hogy az összes cselekvés elsőként a víz tevékenységével volt kapcsolatos s valamennyi kezdetben *-Vk* végű volt. Ma helytelenül *-ikes* igeiknek nevezik, holott a *folyik* (< *fo* + *lyik*), *török* (< *tö* + *-rik*) stb. volt az elsődleges, amely elsőként ige névszó volt s idővel az egyik

irányban *foly*, *tör* ige lett, a másik irányban pedig névszó: *folyó*, *törő* stb. Idővel az első és a második személyre is vonatkoztatták a cselekvést s ezt úgy fejezték ki, hogy az ige után tették a megfelelő személyes névmást, pl.: *tör* + *én*, *tör* + *te*, s a személyes névmásból fejlődtek ki az igei személyragok. Mint fent láttuk, a személyes névmásoknak már ebben az időben különböző alakváltozataik voltak használatosak, ezekből a *töröm* (< *törö* + *m* < *vö.*: *men* 'én') a tárgyas igeragozás kifejezőjévé vált, ezért az *m-* a tárgyas igeragozás személyragja lett. A *török* az alanyi ragozásban használatos forma, amelynek a töve a *tör* vagy a *törö* s ehhez járult az *én* személyes névmás, amelynek korábbi változata *Vnk* lehetett, őrzi ezt az *engem* (< *enge* + *m* < *vö.*: *men* 'én') névmás *enge* eleme. Ez utóbbiban a *-k* már zöngésedett. Tehát a *-k* alanyi ragozású igei személyrag szintén az *én* változatának a maradványa. Megjegyezzük, hogy a tárgyas ragozásban E/3. személyben is van személyrag, *vö.*: *töri* (< *tör*: szótó + *-i*: tárgyas igei személyrag, amely az ő személyes névmásnak az *i* nyelvjárási alakjából fejlődött.)

127. old.: Ez utóbbihoz tartozik egy nagyon fontos meglátása a szerzőnek, s egyben alátámasztja azt, hogy a *terem* ige név előzménye **teremik* lehetett és elsődleges a *teremt*-hez képest: „egyszerűbb az almának összel az almát teremnie, mint termővé tenni a káoszt, a kamut”. A *kamu* szónak rokona a *kumma* 'vízcsepp', amely forrásként szolgál s a forrásban, a magban, ahol a megtermékenyítés történik, egyfelől valóban káosz van.

128. old.: Kitérő, igen lényeges megfigyelés a következő: „Régi nyelvek tanulmányozása során úgy láttam, minél régebb a gyök, annál több jelentéstartalom tapad hozzá s annál több felé ágazik szó-fajlag is.” A kutatásaim eredményeképpen úgy fogalmaztam, hogy a vízzel kapcsolatos eredeti komplex jelentéstartalomban minden benne volt. Más-képpen, a vízcsepp mint forrás eredetileg egyszerre tartalmazta, tartalmazza az összes tulajdonságot, ami rá és a belőle keletkező teremtményre jellemző. Ezek a résztulajdonságok, amelyek az egészet alkotják, idővel önállósultak. Elkülönültek az igei és a névszói jellemzőket megnevező formák, az egyik pl. a víz tevékenységére utalt, a másik magára a vízre, a harmadik a víznek a színét, a részek egymáshoz való viszonyát (alsó, felső stb.) jelölte s egyéb jellemzőinek önálló megnevezésévé vált. Közben a természeti környezet más darabjait is megnevezték valamely azonosság vagy hasonlóság kapcsán. Így állhatott elő az a helyzet, hogy az ember testrészeinek a megnevezése a jelen tudással ellentétben másodlagos volt, mert a vízhez viszonyítva kapta a nevét a fej, a láb stb.

129. old.: A következő idézet arról is tanúskodik, hogy az igazi, nagy tudású emberek a legszerényebbek s közéjük tartozik Gyárfás Ágnes is: „...ma a régi nyelv elemzése kapcsán alig merem kimondani, hogy a TUR-AN azt jelenti: Isten gyermeke.”. Bár én másképpen bontom elemeire a Turan szót, de úgy is benne van, hogy ’forráshoz, főhöz, fent lévőhöz, őshöz, istenhez tartozó, azaz fenti, égi, ősi, isteni’. Mint fent jeleztem, a szónak a *Tu* az abszolút gyöke, benne van a *tő*, a *fő*, a *nő*, az ’isten’ stb. szó, vö.: or. *bog* ’isten’ nem szláv eredetű szó, a szókezdő *b-* eredetileg *t-* volt. Idetartozik a latin *deus* ’isten, istenség’, ahol a *de* az abszolút szótó és az *-us* a képző. A *Turán* esetében a fent jelzett két lehetséges megoldás közül bármelyik az igaz, a szónak lehetséges olyan jelentése, hogy ’istenhez tartozó, istennel ellátott, isten mellett lévő’. Ez pedig ugyanaz, mint „Isten gyermeke” vagyis Isten utóda, Isten sarja.

129. old.: A „terumte” *teremte* elbeszélő múlt idejű alak, ahol a szótó a *terem*, korábbi alakban **teremik*, a *-t* igeképző, amely a *tesz* igéből alakult, az *-e* – (amely ma *-é-*) pedig az elbeszélő múlt jele.

A *ter*, *tur* ’iker’ jelentésű szó a mezopotámiai képjel szótárban igen fontos adat, mert az eredeti *t-* szókezdőt őrzí. Ez a hang a magyar *iker* szóban már eltűnt, de a valamikori meglétére utal a csuvas *jékér* ’iker’ szó, ahol a szókezdő *j-* a *t-* egyik fejleménye. Egy másik fejleményét őrzí a magyar *Hükiüri-tó* földrajzi név, amelyben szókezdő *h-* van, s a *tó* jelentése ’iker tó’, másképpen ’elágazó tó’. Kiss Lajos téved, amikor a Földrajzi nevek szótárában az *ökör* szavunkat teszi meg alapul szolgáló szónak. Mind-ebből csak annyi igazolható, hogy az *ökör* szóban is benne van az elágazás, de az állatnévnek – amely kifejlett, herélt szarvasmarha megnevezése – alapul szolgáló szó vagy a szarvával kapcsolatos, vagy a nemi szervével. Ez utóbbi jelentést erősítik a csuv. *vākār*, dial. *mākār* ’bika, ökör’, ÓT. *öküz*, ujj. *hoküz*, üzb. *hukiz*.⁶ Ez utóbbi két adat azért is értékes, mert az ujjur és az üzbég mint szkíta-hun utódnnyelvek szintén *h-* szókezdőt tartalmaznak.

130. old.: Újabb kitűnő észrevétel: „Megfigyeltük, hogy a teremtés művének kódrendszere a rovásbetűk formavilágában kapott helyet,...”. Mindezt megtárogatjuk azzal a megállapításunkkal, mely szerint a kommunikáció, a nyelv megnyilvánulási formái, köztük a beszéd és az írás egyszerre jöttek létre, s ennek alapul a víz szolgált a hangjával és a formájával stb.

⁶ Eleink gondolkodása szerint az elágazó folyó is dudorodó, kiálló ugyanúgy, mit a bika nemi szerve, s a bikának ez a legfőbb megkülönböztető jegye.

136. old. Az *ét*, *étek*, *eszik* szavakban az *é* valóban alapgyök, másképpen abszolút szótó. A *bendő* (< *ben* + *dő*) első eleme a *ben* a *bel*, *bél* változatokkal rokon, a *-dő* pedig helyhatározórag.

137. old. A *titok* alakváltozata a **tilik*, amelynek fejleménye a *tilt* ige *til* töve.

A *ti*, *til* pedig az *élet* szó *éle-* részével tartozik össze etimológiailag s a *til* eredetileg élő vizet jelölt, amelynek fejleménye a *folyik*, *folik*, *folyó*, *foló*. Eleink gondolkodása szerint a mozgó víz az élő víz, másképpen élő az, ami mozog.

145. old.: A *mennyei* szó relatív töve a *mennye*, amely a *menny* és a *mennye* változattal tartozik össze. Elemekre bontva: *men*, *meny*: szótó + *nye*: képző, *men*, *meny*: szótó + *-ny*: képző, illetőleg *men*, *meny*: szótó + *-nyek*: képző. A szótó rokon a törökségben ismert *mengü* ’örök’ jelentésű szóval, de hajló, görbe jelentése is van, vö.: magy. *mánfa* *mán* része. Ez utóbbi megvan településnévben is, vö.: *Mánfa*.

168. old.: Gyárfás Ágnes könyvét elismerés illeti azért is, mert arról írt, amiről még nem írtak. „Ki volt ez a nép, amely a HB-ben szereplő és a mai magyar nyelvben is fellelhető gyökökkel fejezte ki áhítatos gondolatait, erről a mai tudomány nem ad számot.” Sőt, a Magyar Tudományos Akadémia álláspontja szembe helyezkedik magával a gyökkel is helytelenül.

169. old.: Labat szótárára gondolva igen lényeges, hogy „létezik egy olyan gyökszó gyűjtemény, amely a HB szavainak megfelelően a magánhangzóival együtt őrizte meg a több ezer éves alapszavakat. Labat szótárának és ennek a régi nyelvnek ez a legfőbb érdeme, hogy tisztán megőrizte egy olyan nyelv gyökállományát, amely magán- és mássalhangzóiban megfelel a magyar nyelvnek mind történeti, mind mai szóállományának”.

177. old.: A Labat szótárában található *mund* ’dalol’ szó elvileg összetartozik a magy. *mond* szóval, amelynek a töve (*mun* < *mu*: abszolút szótó + *-n*: képző, *mon* < *mo*: abszolút szótó + *-n*: képző) etimológiailag azonos a magy. *ének* (< *é*: abszolút szótó + *-nek*: képző) szóval.

Gyárfás Ágnes a munkája elején írta, mi záró gondolatként emeljük ki: A HB „Értekes, mert magyar és azért is, mert a lélekkel foglalkozik. A magyarság számára legfontosabb a lélek ügye és a Világmindenségben kijelölt feladata a lélekkel való törődés.” (16. old.)

Bár a szerzőnek a saját feladata szempontjából igazat kell adnunk, mely szerint „Mi elfogadjuk a nyelvnek kitűnő olvasatát. Nem nyelvi, hanem ér-

telmi szempontból olvastuk el újra s elemeztük kérdeve kifejtő módon mondattanilag. Azért tartjuk fontosnak ezt az elemző módszert, mert a mondattani elemzés kérdései rávezetnek a pontos szófaji megfelelésekre is.” (17. old.). Engem éppen ezek a gondolatok ébresztettek rá arra, hogy az eddigi hangtani és alaktani elemzéseket újra számba kell venni, el kell végezni azoknak a kritikai bemutatását, s a Halotti Beszéd hangtani és alaktani vizsgálatát immár az új ismeretek birtokában el kell végezni azért, hogy minél kevesebb félreértés, tévedés maradjon benne, sőt, lehetőleg tökéletes, igaz elemzését adjuk a legrégibb összefüggő írott magyar nyelvemléknek.

Egyértelmű, Gyárfás Ágnes könyve hiánypótló, tömör, óriási tudás rejlik minden sora mögött, amely nem hamis utakon jár. Megérdemli az odafigyelést, beszélni és írni kell róla. Valamennyi megállapítása figyelemre méltó, egyformán fontos és nagyszerű. Példamutatóan elemző mű Gyárfás Ágnes könyve. Az érdemei közé tartozik az is, felhívta a figyelmet arra, hogy több oldalról megközelítve kell megvizsgálni a Halotti Beszédet. A szerző mondattani szempontból értelmezi, egyben belehelyezi abba az ősi tudásba, amely megvan a magyar nyelvben de sok elemet megőriztek a magyarral kapcsolatos nyelvek, különös tekintettel a Mezopotámiában ismert és használt ősi nyelvre, amelyet Gyárfás Ágnes a turánival azonosnak tart, s amelynek köze van a szkítához és a hunhoz. Bár a bemutatás és elemzés első sorban a Magyar Tudományos Akadémia feladata lenne, ennek az érdeklődésnek a hiányában azokhoz a szakemberekhez szólunk, akik a mezopotámiai ékjeles írásnak, a korábbi pecséthengereknek az ismerői, a Halotti Beszéd nyelvi elemzésének szakemberei, a magyar nyelv és a magyarral kapcsolatban lévő nyelveknek a tudói, ismerői, sőt a szkíta és a hun nyelvekről is tájékozottak, hogy ismerkedjenek meg Gyárfás Ágnes könyvével és szóljanak róla ők is.

Igen lényeges, hogy Gyárfás Ágnes újat alkotott, mindemellett a megállapításai nem mondanak ellen Szentkatolnai Bálint Gábor írásainak és Ucsiraltu kínai mongol professzor hun kutatásainak, valamint a földrajzi névi kutatásainkból kiolvasható következtetéseknek. Ezek a munkák kölcsönösen megtámogatják és kiegészítik egymást. S ez azért természetes és szükségszerű, mert mindaz, ami a HB kapcsán olvasható e könyvben, benne van a nyelvünkben és kiolvasható a földrajzi nevekből is.

RÖVIDÍTÉSEK

ang.	angol
bask.	baskír
csuv.	csuvas
HB.	Halotti Beszéd
Kasg.	Kasgari
ko.	komi
ld.	lásd
magy.	magyar
or.	orosz
oszm.	oszmán
osztj.	osztják
ÓT.	ótörök
tör.	török
ujg.	ujgur
üzb.	üzbég
vog.	vogul
vö.	vesd össze

FORRÁSOK, IRODALOM

CZEGLÉDI 2004-2007

CZEGLÉDI Katalin: A földrajzi nevek hangtana, mondattana. in: Nyelvészeti őstörténeti füzetek 1-5.

CZEGLÉDI 2010

CZEGLÉDI Katalin: A földrajzi nevek gyökrendszere. Farkas Lőrinc Imre Könyvkiadó, Budapest, 2010. Megjelenés alatt.

ERDÉLYI 2004

ERDÉLYI István: Őseink nyomában. Masszi Kiadó, Budapest 2004: 53.

GYÁRFÁS 2010

GYÁRFÁS Ágnes: A halotti beszéd mondattana. MBE Miskolc, 2010.

Kasg.

Maxmüd al-Kāšyari 2008. Orosz nyelvről fordította Czeglédi Katalin, Megjelenés alatt a Helikon Kiadónál. A könyv eredeti címe *Dīvān Luġāt at-Turk*, oroszra fordította, az előszót és a megjegyzéseket írta Z. – M. Auezova. A szöveget összeállította R. Ermersz. – Almati: Dajk-Press, 2005. – 1288 oldal + 2 oldal.

OBRUSÁNSZKY 2007

Obrusánszky Borbála szerk., A magyarság eredetének nyelvészeti kérdései. Szentkatolnai Bálint Gábor emlékkonferencia kiadványa, Táltos Kiadó 2007.

UCSIRALTU 2008

UCSIRALTU: A hun nyelv szavai, Napkút Kiadó Budapest, 2008.